

UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**VOLEBNÉ SPRÁVANIE PRVOVOLIČOV VO VOĽBÁCH DO
NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY PO ROKU 1993**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Kód 22b20293-8022-4809-80d0-5e57f5d1c45b

2011

Bc. DANIELA GÁBOROVÁ

UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**VOLEBNÉ SPRÁVANIE PRVOVOLIČOV VO VOĽBÁCH DO
NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY PO ROKU 1993**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Meno, priezvisko a tituly autora práce: Bc. Daniela Gáborová

Kód (evidenčné číslo): 22b20293-8022-4809-80d0-5e57f5d1c45b

Študijný program: Politológia

Študijný odbor: 3.1.6 Politológia

Školiace pracovisko: Katedra politológie

Vedúci záverečnej práce: prof. Mgr. Ladislav Macháček, CSc.

Trnava 2011

Bc. Daniela Gáborová

Zadanie záverečnej práce
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Filozofická fakulta

Akademický rok: 2010/2011

Typ záverečnej práce: Diplomová práca

Kód (evidenčné číslo): 22b20293-8022-4809-80d0-5e57f5d1c45b

Názov záverečnej práce: Volebné správanie prvovoličov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky po roku 1993

Meno, priezvisko a tituly študenta: Bc. Daniela Gáborová

Meno, priezvisko a tituly vedúceho záverečnej práce: prof. Mgr. Ladislav Macháček, CSc.

Podpis:

Školiace pracovisko: Katedra politológie

Meno, priezvisko a tituly vedúceho pracoviska: PhDr. Peter Horváth, PhD.

Podpis:

Jazyk, v ktorom sa záverečná práca vypracuje: Slovenský

Dátum schválenia záverečnej práce: 18.04.2011

Anotácia záverečnej práce

Diplomová práca je zameraná na skúmanie volebného správania prvovoličov na Slovensku po roku 1993, pričom je orientovaná špecificky na voľby do Národnej rady Slovenskej republiky. Cieľom práce je poukázať na to, akým smerom sa vyvíja volebné správanie prvovoličov. V rámci práce je tiež zámerom zistiť, prečo sú prvovoliči vo všeobecnosti označovaní ako špecifická skupina voličov v porovnaní s ostatnými voličmi a aké osobitosti volebného správania prvovoličov v porovnaní s ostatnými skupinami voličov nastávajú. Prínosom práce je analýza volebného správania prvovoličov v parlamentných voľbách v ére samostatnej Slovenskej republiky a možné odporúčania pre skvalitnenie volebného správania prvovoličov.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že svoju diplomovú prácu som vypracovala samostatne na základe preštudovaného materiálu, ktorého úplný zoznam uvádzam v zozname použitej literatúry. Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

Trnava 20.04.2011

.....

Bc. Daniela Gáborová

Pod'akovanie

Predovšetkým ďakujem vedúcemu diplomovej práce prof. Mgr. Ladislavovi Macháčkovi, CSc. za venovaný čas, odborné vedenie, cenné rady a ochotu, ktorú prejavoval počas písania práce.

V neposlednom rade ďakujem mojim rodičom, bratovi a tiež môjmu snúbencovi za to, že ma podporovali počas celého vysokoškolského štúdia.

ABSTRAKT

GÁBOROVÁ, Daniela: *Volebné správanie prvovoličov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky po roku 1993*. [Diplomová práca] Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Filozofická fakulta; Katedra politológie. – Školiteľ: prof. Mgr. Ladislav Macháček, CSc. – Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister. – Trnava : FF UCM, 2011. 61 s.

Cieľom práce je poukázať na vývoj volebného správania prvovoličov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky po roku 1993. Zámerom je tiež zistiť, prečo sú prvovoliči vo všeobecnosti označovaní ako špecifická skupina voličov v porovnaní s ostatnými voličmi a aké osobitosti volebného správania u prvovoličov nastávajú.

Práca pozostáva z troch hlavných kapitol, pričom prvé dve kapitoly možno označiť ako teoretický vstup do problematiky. Prvá kapitola sa venuje demokracii, ktorá je predpokladom pre slobodné voľby a možnosť rozvoja volebného správania voličov. V druhej kapitole sa zameriavame na jednotlivé voľby na Slovensku so špecifikáciou na parlamentné voľby a vývoj volebného správania voličov v týchto voľbách. Tretia kapitola je zameraná na analýzu volebného správania prvovoličov v parlamentných voľbách na Slovensku, pričom pozostáva najmä z komparácie jednotlivých volebných rokov - účasti prvovoličov v parlamentných voľbách, hlavných dôvodov ich záujmu, resp. nezájmu o voľby a tiež aj motívov ich rozhodovania.

Záver, ktoré plynú z výsledkov práce, hovoria, že volebné správanie prvovoličov má klesajúcu tendenciu nielen na účasti v parlamentných voľbách, ale i v záujme o politické dianie na Slovensku i v zahraničí. Prínosom práce je teda i niekoľko návrhov, ktoré by mohli byť možným riešením tejto situácie.

Kľúčové slová: *Klesajúca účasť. Národná rada Slovenskej republiky. Nezáujem o politiku. Parlamentné voľby. Politická nevedomosť. Politické strany. Prvovoliči. Volebné správanie.*

ABSTRACT

GÁBOROVÁ, Daniela: *Voting behavior of the first-time voters in the elections to the National Council of the Slovak Republic*. [Graduation Thesis] University of SS. Cyril and Methodius in Trnava. Faculty of Arts; Department of Political science. – Supervisor: prof. Mgr. Ladislav Macháček, CSc. – Degree of professional qualification: Master. – Trnava : FF UCM, 2011. 61 p.

The work is focused on the voting behavior of the first-time voters in the elections to the National Council of the Slovak Republic after 1993. The intention is also to find out why the first-time voters are generally referred to as a specific group of voters compared to the other group of voters and also what specificities occur in the voting behavior of the first-time voters.

The work consists of three main chapters, the first two chapters can be described as theoretical input into the issue. The first chapter is devoted to democracy, which is a prerequisite for free elections and the possibility of developing the electoral behavior of the voters. The second chapter looks at these elections in Slovakia, with specification of the parliamentary elections and the development of electoral behavior of the voters in this elections. The third chapter focuses on the analysis of the electoral behavior of the first-time voters in the parliamentary elections in Slovakia, which consists mainly of the comparisons of individual election years – if first-time voters participate in the elections, what is the main reasons for their interest, respectively disinterest in the elections and also the motives of their decision.

The conclusions that arise from the results of the work, saying that voting behavior of the first-time voters is declining not only to participate in the parliamentary elections, but also for the political development in Slovakia and abroad. The contributions of this work is that there are a few suggestions that might be a possible solution to this situation.

Key Words: *Declining participation. Disinterest in the politics. First-time voters. National Council of the Slovak Republic. Parliamentary elections. Political ignorance. Political parties. Voting behavior.*

Predhovor

S každými voľbami na Slovensku sa objavujú rôzne diskusie o klesajúcej účasti voličov vo všetkých typoch volieb. Čím ďalej, tým viac sa venuje zvýšená pozornosť prvovoličom, ktorí v mnohých ohľadoch predstavujú významnú skupinu voličov. Je to odôvodnené predovšetkým tým, že v porovnaní s ostatnými skupinami slovenských voličov zaznamenávajú prvovoliči pravidelne nižšiu účasť v každých voľbách. V súvislosti s volebným správaním nejde však len o účasť prvovoličov vo voľbách, volebné správanie prvovoličov sa dá totiž vo všeobecnosti považovať za špecifické. Prejavuje sa to najmä v nevelkom záujme, resp. nezájme o politické dianie na Slovensku aj v zahraničí, ale i v zjavnej nevedomosti základných informácií týkajúcich sa volieb a politického diania. Uvedené prejavy volebného správania sú len niektoré z dôvodov, prečo je volebné správanie prvovoličov tak zaujímavé aj pre ďalšie skúmanie. Rovnako zaujímavým ho robí aj skutočnosť, kde sa prvovoliči nachádzajú v rámci procesu vývoja svojej identity. Pre mnohých politikov a politické strany sú cieľovou skupinou najmä z toho dôvodu, že nemajú dostatočne osvojené volebné správanie, resp. nemajú takmer vôbec vyhranený názor na politiku a sú ľahšie ovplyvniteľní ako ostatné skupiny voličov v produktívnom a postproduktívnom veku.

V práci chceme teda poukázať najmä na vývoj volebného správania prvovoličov so zameraním na voľby do Národnej rady Slovenskej republiky od roku 1993, konkrétne teda na to, čo ich pri rozhodovaní ovplyvňuje najviac, aké sú motivácie k ich záujmu o politiku a politické dianie na Slovensku a taktiež, aké faktory majú dosah na vývoj ich volebného správania. Súčasťou práce je rovnako aj analýza vývoja volebného správania prvovoličov v parlamentných voľbách v rokoch, kedy sa jednotlivé voľby na Slovensku uskutočnili. Na základe zistených skutočností sa pokúsime navrhnúť aj niekoľko možných riešení, ktoré by pomohli prispieť k zvýšeniu politického povedomia prvovoličov a rovnako aj k prehodnoteniu ich postojov, ktoré formujú ich volebné správanie.

Obsah

Zoznam ilustrácií a tabuliek	10
Zoznam skratiek a značiek.....	11
Úvod.....	12
1 Demokracia – vláda ľudu ako základný predpoklad slobodných volieb	15
1.1 Pojem demokracia.....	16
1.2 Demokratické transformácie podľa Roberta Dahla	17
1.3 Formy demokracie	19
1.3.1 Priama (participačná) demokracia.....	20
1.3.2 Nepriama (zastupiteľská) demokracia.....	22
2 Voľby a volebné správanie voličov na Slovensku.....	24
2.1 Voľby ako súčasť zastupiteľskej demokracie	25
2.2 Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky.....	27
2.3 Prejavy volebného správania slovenských voličov	28
3 Volebné správanie prvovoličov vo voľbách do NR SR po roku 1993.....	32
3.1 Prvovoliči na Slovensku ako špecifická skupina voličov	33
3.2 Analýza volebného správania prvovoličov vo voľbách do NR SR v jednotlivých volebných rokoch	40
3.2.1 Od vzniku samostatnej Slovenskej republiky po roku 1998.....	41
3.2.2 Rok 1998 ako prelomový rok vo voľbách do NR SR.....	42
3.2.3 Rok 2002 ako začiatok klesajúceho záujmu prvovoličov o voľby do NR SR...45	
3.2.4 Rok 2006 ako víťazstvo ľavicovej politiky.....	47
3.2.5 Rok 2010 ako rok vzrastajúceho volebného povedomia prvovoličov.....	48
3.3 Závery a odporúčania.....	52
Záver.....	55
Zoznam použitej literatúry	57

Zoznam ilustrácií a tabuliek

Obr. 1 Záujem voličov o politiku vo vybraných krajinách.....	40
Obr. 2 Volebné preferencie rozhodnutých prvovoličov v porovnaní so zvyšnou populáciou voličov pre parlamentnými voľbami v roku 2002.....	47
Obr. 3 Odhad zisku volebných preferencií prvovoličov v parlamentných voľbách 2010...51	
Tab. 1 Hlavné motívy prvovoličov pre voľbu príslušnej politickej strany.....	37
Tab. 2 Motívy neúčasti prvovoličov vo voľbách do NR SR v roku 2002.....	46

Zoznam skratiek a značiek

ANO – Aliancia nového občana

apod. – a podobne

atď. – a tak ďalej

AZEN – Aliancia za Európu národov

č. - číslo

ČSFR – Česká a Slovenská federatívna republika

DS – Demokratická strana

EDS – Európska demokratická strana

EÚ – Európska únia

HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko

IRI/IVO – International Republican Institute/Inštitút pre verejné otázky

KDH – Kresťansko-demokratické hnutie

KSS – Komunistická strana Slovenska

ĽSNS – Ľudová strana Naše Slovensko

napr. - napríklad

NATO – North Atlantic Treaty Organisation, Organizácia Severoatlantickej zmluvy

NR SR – Národná rada Slovenskej republiky

OKS – Občianska konzervatívna strana

PK – Paliho Kapurková

PSNS – Pravá Slovenská národná strana

resp. – respektíve

SaS – Sloboda a Solidarita

SDA – Sociálno-demokratická alternatíva

SDK – Slovenská demokratická koalícia

SDKÚ-DS – Slovenská demokratická a kresťanská únia

SDE – Strana demokratickej ľavice

SF – Slobodné fórum

SMK – Strana maďarskej koalície

SNS – Slovenská národná strana

SOP – Strana občianskeho porozumenia

SRK – Strana rómskej koalície

tzv. – takzvaný

UCM – Univerzita sv. Cyrila a Metoda

ZRS – Združenie robotníkov Slovenska

Úvod

Politické dianie je jednou z charakteristík fungovania každej spoločnosti. V demokratických spoločnostiach sú určené niektoré hodnoty, ktoré ovplyvňujú aj politický vývoj danej spoločnosti. Očakáva sa pritom, že každá generácia, zvlášť generácia mladých ľudí, si osvojí kultúru založenú na tradičných hodnotách, medzi ktoré patrí napríklad rovnosť, spravodlivosť, solidarita apod. V súvislosti s tým sú však mladí ľudia považovaní za isté špecifikum spoločnosti, pretože ich hodnotová orientácia nie je ešte ustálená, čo je okrem iného príčinou absencie mnohých vedomostí v oblasti sociálno – politického života spoločnosti. Pravdepodobne aj to je jeden z dôvodov, prečo sa čoraz viac hovorí o nízkom politickom povedomí väčšiny voličov na Slovensku. Možno to považovať za paradox, pretože občania majú takýmto spôsobom jedinečnú príležitosť podieľať sa na politickej moci a rozhodovať o svojich zástupcoch, ktorí budú presadzovať ich záujmy.

Špecifickú skupinu však predstavujú predovšetkým prvovoliči, ktorí majú možnosť po prvýkrát využiť svoje právo voliť. Výskumy však naznačujú, že práve prvovoliči zaznamenávajú čím ďalej, tým nižšiu účasť vo všetkých typoch volieb. Ide o čoraz aktuálnejšiu problematiku, ktorá má dopad aj na fungovanie celej spoločnosti a venujú sa jej nielen politológovia, sociológovia či odborníci v iných oblastiach, ale taktiež aj ostatné skupiny voličov. Zaujímavé však je, že napriek evidentnému nezájmu mladých, sa v posledných rokoch stávajú okrem dôchodcov dôležitou cieľovou skupinou pre mnohé politické strany i samotných politikov práve prvovoliči. O mladých voličov sa taktiež zaujímajú aj rozličné mládežnícke organizácie, ktoré majú za cieľ prostredníctvom svojich kampaní zvyšovať politickú participáciu mladých ľudí v spoločnosti. Volebné správanie prvovoličov je však natoľko vyhranené, že sa neprejavuje len nižšou volebnou účasťou v porovnaní s ostatnými skupinami voličov, ale taktiež ho charakterizuje aj nezáujem o politický vývoj a dianie v spoločnosti, nevedomosť a nedostatok informácií, ktoré by zmenili smerovanie ich volebného správania. Je však nevyhnutné dodať, že sami tieto informácie ani nevyhľadávajú, pretože voči politike i jej predstaviteľom sú často veľmi apatickí a nedôverčiví.

Práve to je dôvod, prečo je nevyhnutné venovať tejto problematike viac pozornosti, nakoľko do mladej generácie, ktorej základom sú práve prvovoliči, vkladá spoločnosť v každom období veľa nádejí a očakávania týkajúcich sa zodpovednosti za ďalší sociálno –

politický vývoj spoločnosti. Cieľom diplomovej práce je teda poukázať na to, akú tendenciu zaznamenáva vývoj volebného správania prvovoličov so zameraním na voľby do Národnej rady Slovenskej republiky po roku 1993. Zámerom je ale tiež overiť, prečo sú prvovoliči vo všeobecnosti označovaní ako špecifická skupina voličov v porovnaní s ostatnými voličmi a aké osobitosti volebného správania u prvovoličov nastávajú. Predpokladáme, že práve tieto informácie sú zaujímavé pre ďalšie skúmanie danej problematiky a nové podnety, ktoré by zo skúmania mohli vzísť.

Práca pozostáva z troch kapitol, pričom prvé dve kapitoly sú teoretickým vstupom do problematiky. Vzhľadom k tomu, že demokratická vláda je založená na vôli ľudu, ktorej výrazom sú slobodné, pravidelné a spravodlivé voľby, je nevyhnutné priblížiť čitateľovi podstatné informácie práve z tejto oblasti. V prvej kapitole teda prinášame získané poznatky o demokracii, stručne približujeme vývoj demokracie prostredníctvom troch základných demokratických transformácií a uvádzame formy demokracie a jednotlivé druhy demokracie, medzi ktoré patrí aj zastupiteľská demokracia. Práve tá je základom pre druhú kapitolu, ktorej obsahom sú poznatky súvisiace s voľbami vo všeobecnosti a jednotlivými druhmi volieb. Nakoľko je práca zameraná na volebné správanie prvovoličov vo voľbách do NR SR, bližšiu pozornosť v tejto kapitole venujeme práve parlamentným voľbám. Zároveň však v tejto kapitole prechádzame k prejavom a vývoju volebného správania voličov vo všeobecnosti, ktoré vytvára základ pre tretiu kapitolu so zameraním na volebné správanie prvovoličov.

Záverečná kapitola je analytického zamerania, resp. poskytuje čitateľovi informácie o vývoji volebného správania prvovoličov vo voľbách do NR SR po roku 1993 prostredníctvom analýzy jednotlivých rokov, kedy sa parlamentné voľby na Slovensku uskutočnili. Tým zároveň ozrejmuje, prečo sú prvovoliči označovaní ako špecifická skupina v porovnaní s ostatnými voličmi. Taktiež v tejto kapitole uvádzame prehľad dôvodov či motívov, ktoré ovplyvňujú volebné správanie prvovoličov. Záver kapitoly je venovaný odporúčaniam, prostredníctvom ktorých na základe zistených informácií z analýzy prinášame návrhy na zvýšenie záujmu prvovoličov o voľby a tiež i zlepšenie ich participácie na politickom živote spoločnosti. Ako zdroje pri spracovaní poslednej kapitoly sme využili predovšetkým dostupné výskumy, správy z výskumov či rozličné štatistiky týkajúce sa danej problematiky.

Na základe dostupných materiálov je však potrebné skonštatovať, že danej problematike sa nevenuje až taká pozornosť, akú by si zaslúžila vzhľadom k situácii. Výnimkou sú zistenia z výskumov zaoberajúcich sa volebným správaním prvovoličov, ktoré najmä v poslednom období realizovala Katedra politológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a tiež Inštitút pre verejné otázky (IVO). Veríme teda, že okrem získaných poznatkov v danej oblasti, bude prínosom tejto diplomovej práce aj poukázanie na najväčšie problémy a nedostatky vyskytujúce sa v súvislosti s vývojom volebného správania prvovoličov na Slovensku a poskytnutie možných návrhov a riešení danej problematiky, ktorá si nepochybne žiada množstvo aktívnych opatrení.

1. Demokracia – vláda ľudu ako základný predpoklad slobodných volieb

Winston Churchill kedysi povedal, že demokracia je tou najmenej zlou vládou zo všetkých foriem vlád.¹ V dnešnej dobe dokonca nemôže byť súčasťou Európskej únie, ktorej členským štátom je aj Slovenská republika, žiadny štát, ktorý nie je považovaný za demokratický. Demokracia však bola ešte pred niekoľkými rokmi v priebehu dramatických udalostí týkajúcich sa pádu komunizmu vo východnej Európe trvalou výzvou.² Paradoxom však je, že fenomén demokracie nabral na popularite najmä v priebehu posledných rokov. Ešte pred polstoročím bola demokracia pojmom, ktorý bol známy len na Západe. Čo však demokracia znamená? Mnohí ľudia v súčasnosti sú presvedčení, že ideál demokracie prichádza zo Spojených štátov amerických a znamená neobmedzenú vládu ľudí. Demokracia však má omnoho hlbší význam, ktorý naberá inú podobu v súčasnosti s porovnaním s klasickou formou demokracie, ktorej korene siahajú až do starovekého Grécka či Ríma. Súčasná moderná demokracia dáva ľuďom minimálne dve možnosti. Ako uvádza Siedentop, na jednej strane „demokratická sloboda či autonómia jednotlivca ukazujú, že je potrebná veľká miera spoločenskej organizovanosti, pretože trhové vzťahy a neustále rastúca spoločenská deľba práce očividne zväčšujú priestor pre individuálnu voľbu a pomáhajú nám žiť svojím životom.“³

Čo je však pre túto prácu zaujímavejšie a dôležitejšie, je druhý uhol pohľadu na možnosti demokracie. Vykonávanie demokratických občianskych práv a povinností totiž otvára priestor pre participáciu občanov na politickom živote danej krajiny a dokonca i v rámci nadnárodnej politiky.⁴ Avšak, aj keď sa v súčasnosti stretávame s neustálym volaním po demokracii a právach, ktoré nám z demokracie vyplývajú, mnohí zabúdame na to, že tieto práva veľakrát sami ignorujeme a zámerne ich nevyužívame. Súvisí to práve s voľbami a volebným právom, ktoré je jednou z možností, ako sa prejavuje vláda ľudu. Pre Slovensko by táto možnosť mala mať dôležitý význam aj preto, že po novembri 1989, ktorý predstavuje mimoriadne dôležitú prelomovú epochu v našich dejinách, a po roku 1993, keď vznikla samostatná Slovenská republika, majú občania jedinečnú možnosť

¹ Podľa: goodreads.com [online], 2010. [cit. 18.04.2011], Dostupné na www: <http://www.goodreads.com/quotes/show/267224>

² Podľa: Siedentop, L.: *Demokracie v Evropě*. Brno : Barrister & Principal, 2004, s. 51,

³ Tamtiež, 2004, s. 52

⁴ Pozri tamtiež, 2004, s. 52

posúvať „spoločenský život smerom k realizácii hodnôt demokracie a k slobodnej spoločnosti.“⁵

Práve z toho dôvodu je táto kapitola zaradená ako teoretický vstup do danej problematiky, ktorej sa budeme venovať v ďalších častiach práce. Cieľom prvej kapitoly je teda vysvetliť, čo znamená pojem demokracia, tiež priblížiť stručnú históriu vývoja demokracie prostredníctvom troch základných demokratických transformácií a v závere kapitoly sú obsiahnuté formy demokracie a taktiež jednotlivé druhy demokracie, medzi ktoré patrí aj zastupiteľská demokracia. Práve tá je základom pre druhú kapitolu, ktorej obsahom sú poznatky súvisiace s voľbami vo všeobecnosti a jednotlivými druhmi volieb.

1.1 Pojem demokracia

Pojem *demokracia* (*démokratiá*) pochádza z gréčtiny a je odvodený zo spojenia dvoch slov *démos* (*ľud*) a *kratein* (*vládnuť*).⁶ Práve z tohto slovného spojenia pochádza všeobecne známy pojem *vláda ľudu*. Demokracia má však oveľa hlbší význam a napriek tomu, že sa tento výraz často vyskytuje v mnohých diskusiách nielen v odborných kruhoch, ale čoraz viac sa objavuje aj medzi laickou verejnosťou, nemožno sa zhodnúť na jednej univerzálnej definícii, ktorá by vo všeobecnosti vysvetľovala význam demokracie.

Ako východisko celej definície možno uviesť azda najfrekventovanejšiu definíciu demokracie, ktorej autorom je americký prezident Abraham Lincoln a predniesol ju v roku 1863 v súvislosti s udalosťami, ktoré rozhodovali o osude demokracie americkej demokracie.⁷ Ten vymedzil demokraciu ako „*vládu ľudu, prostredníctvom ľudu a pre ľud* (*government of the people, by the people and for the people*).“⁸ Na základe týchto troch zložiek možno vnímať demokraciu podľa Lincolna teda ako:

- moc ľudu, a to nielen vo význame, že zahŕňa celý ľud, ale taktiež preto, že získava legitimitu vďaka podpore ľudu (*vláda so súhlasom ľudu*)

⁵ Katuninec M., - Zálešák, T.: *Rub a líce demokracie. Zborník z konferencie uskutočnenej v Trnave 8. novembra 2006*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006, s. 7

⁶ Podľa: Kačala, J.- Pisárčiková, M.- Považaj, M.: *Krátky slovník slovenského jazyka*, SAV Jazykovedný ústav Ľ. Štúra, Bratislava 1997, s. 106

⁷ Podľa: Lansford, T.: *Democracy. Political systems of the world*. 2004, USA, s. 10

⁸ Hloušek, V. – Kopeček, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 15

- vládu prostredníctvom ľudu, ktorú možno chápať v zmysle výkonu moci ľudom, tj. v zmysle širokej účasti ľudu na procese vládnutia
- vládu pre ľud preto, že sa snaží pôsobiť pre spoločné blaho všetkých ľudí a zaistenie práv jednotlivcov.⁹

Rozličné interpretácie tejto definície môžu na prvý pohľad pôsobiť tak, že mnohé režimy sú tou najlepšou demokraciou, aká môže existovať. Týka sa to predovšetkým populistických nacionalistických vládcov mnohých rozvojových štátov sveta, ktorí „zdôrazňovali svoju legitimitu vodcu s posvätením ľudu či národa a vykladačov jeho ‘pravej’ vôle.“¹⁰ Tento zmätok, ktorý nastal v terminológii pri vysvetľovaní pojmu demokracia, znamenal kritiku Lincolnovho vnímania demokracie. Spochybnil ho aj taliansky politológ Giovanni Sartori, ktorý vyššie uvedené zložky demokracie vytvorené Lincolnom kritizuje. Argumentuje tým, že rozličným chápaním jednotlivých zložiek môže ľahko dôjsť k niekoľkým situáciám, a to, že ľud si bude vládnuť sám, alebo naopak bude len objektom vlády, ale rovnako sa môže stať, že vláda bude vychádzať z ľudu v tom zmysle, že svoju zákonnosť odvodí zo súhlasu ľudu.¹¹ Sartori na tomto príklade tiež demonštruje, aké je problematické stanoviť definíciu, ktorá by poskytovala jednoznačné vysvetlenie pojmu demokracia.¹²

Historický vývoj a pokrok spoločnosti totiž spôsobuje, že ľudia vnímajú rovnaké javy odlišným spôsobom. Dokonca v súčasnosti sa tento pojem stal natoľko univerzálnym, že je nemožné nájsť všeobecnú zhodu určujúcu výklad jeho významu. Na základe toho možno skonštatovať, že termín demokracia sa dá označiť za obsahovo *polyvalentný* (mnohovýznamový).¹³

1.2 Demokratické transformácie podľa Roberta Dahla

Pre porozumenie moderného chápania demokracie v súčasnosti je potrebné nahliadnuť aj na historický vývoj demokracie. Demokracia je totiž jav, ktorý sa vyvíja v spoločnosti už viac ako dvetisíc rokov. Podoby demokracie sa však v priebehu vývoja

⁹ Porovnaj: Hloušek, V. – Kopeček, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 16

¹⁰ Tamtiež, 2007, s. 16

¹¹ Sartori, G.: *Teória demokracie*, Bratislava : Archa, 1993, s. 37

¹² Podľa: Hloušek, V. – Kopeček, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 17

¹³ Pozri tamtiež, 2007, s.17

spoločnosti menili, a teda je prirodzené, že jej chápanie z čias aténskej polis je úplne odlišné od chápania súčasnej zastupiteľskej demokracie.¹⁴ Samozrejme, pre hlbšie pochopenie princípu demokracie je potrebné venovať väčšiu pozornosť skúmaniu jej historického vývoja. No nakoľko predmetom tejto práce nie je podrobný historický prehľad vývoja, ako uvedenie do danej problematiky považujeme teda za najvhodnejší pohľad amerického politológa Roberta Dahla. Ten rozlišuje vo vývoji demokracie tri veľké demokratické transformácie¹⁵:

- 1. Prvá demokratická transformácia:** ide o obdobie klasického Grécka a Ríma okolo 5. storočia pred našim letopočtom. V tomto období boli utvorené systémy vládnutia, ktoré umožnili značnému počtu občanov podieľať sa na rozhodovaní. Na rozhodovacom procese sa však ešte nepodieľali všetci občania, ale iba určitá skupina slobodných občanov. Týmto spôsobom však bola vylúčená akákoľvek funkčná deľba moci.¹⁶ Ako už bolo spomenuté v predchádzajúcej podkapitole (viď kapitolu 1.1), pojem demokracia má svoj pôvod práve v Grécku. Možno tu teda badať počiatok vývoja demokracie, nakoľko práve aténska demokracia najviac ovplyvnila politickú filozofiu a „v priebehu histórie často slúžila... ako vzor participačnej demokracie.“¹⁷ Rovnako do prvej transformácie možno zaradiť obdobie vzniku republiky, ktorá sa rozvinula v podmienkach antického Ríma a neskorších stredovekých talianskych mestských štátov. Pojem republika pochádza práve z Ríma a možno ho pochopiť ako *vec náležiaca ľudu – res (vec) a publicus (verejný)*.¹⁸
- 2. Druhá demokratická transformácia:** jej počiatky siahajú do 18. a 19. storočia, keď začali vznikať národné štáty, ktoré akceptovali demokratickú formu vlády. Išlo o transformáciu od mestského štátu k štátu národnému a demokracia bola spájaná so zastupiteľskou formou vlády a myšlienkou politickej rovnosti.¹⁹

¹⁴ Podľa: Hloušek, V. – Kopeček, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 19

¹⁵ Podľa: Dahl, R.: *O demokracii. Průvodce pro občany*. Praha : Portál, 2001, s. 17

¹⁶ Tamtiež, 2006, s. 48-49

¹⁷ Dahl, R.: *O demokracii. Průvodce pro občany*. Praha : Portál, 2001, s. 17

¹⁸ Podľa: Dahl, R.: *O demokracii. Průvodce pro občany*. Praha : Portál, 2001, s. 17

¹⁹ Podľa: Hloušek, V. – Kopeček, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 22

Druhá transformácia umožnila väčšiemu počtu občanov podieľať sa na veciach verejných. Nakoľko však išlo o veľké územia na to, aby pre rozhodovanie vystačilo zhromaždenie všetkých občanov, jediným riešením bolo zastúpenie v orgánoch, ktoré sa podieľali na tvorbe zákonov. Na rozdiel od predchádzajúceho obdobia, tu sa pristúpilo k voľbám, čo podľa Dahla poslúžilo ako základ pre ďalší postup demokratizácie.²⁰ Nešlo však o voľby, aké poznáme v súčasnosti v demokratických štátoch, keďže existovali obrovské rozdiely medzi právami a povinnosťami občanov, medzi ich spoločenským postavením, vplyvom a ich mocou.

3. **Tretia demokratická transformácia:** táto transformácia prebieha od konca 20. storočia a jej cieľom je riešiť problémy, ktoré sa v tomto období v súvislosti s demokraciou objavujú. Ide napríklad aj o otázku realizácie demokracie vo formujúcich sa nadnárodných útvaroch. Dahl túto realizáciu vidí pomerne skepticky a riešenie skôr vidí v posilňovaní prvkov, ktoré by zabezpečili lepšiu informovanosť občanov o politických problémoch a zvýšili tým ich participáciu v národnom politickom systéme. Jedným z charakteristických znakov súčasnej demokracie je totiž aj to, že „musí zaisťovať prakticky každému dospelému občanovi právo voliť.“²¹ Vzhľadom k súčasnej dobe preto odporúča ako prostriedok uľahčujúci realizáciu tohto návrhu nové telekomunikačné a informačné technológie, ktoré má spoločnosť k dispozícii.²²

1.3 Formy demokracie

Tak ako nie je vymedzená jednoznačná definícia pojmu demokracia, nie je jednotne vymedzený ani spôsob delenia demokracie, čo sa tiež prejavuje na rozmanitosti teórií demokracie. V súvislosti s možnosťou participácie občanov prostredníctvom možnosti voliť môžeme hovoriť o *priamej* a *nepriamej* demokracii. Priama demokracia je taká, v ktorej môžu občania bezprostredne, bez akéhokoľvek sprostredkovateľa rozhodovať

²⁰ Podľa: Dahl, R.: *O demokracii. Průvodce pro občany*. Praha : Portál, 2001, s. 25

²¹ Dahl, R.: *O demokracii. Průvodce pro občany*. Praha : Portál, 2001, s. 7

²² Podľa: Hloušek, V. – Kopeček, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 23

o veciach verejných. V nepriamej, zastupiteľskej demokracii, majú občania možnosť zvoliť si svojich zástupcov, ktorí budú o veciach verejných rozhodovať v mene občanov.²³

Obe formy demokracie charakterizujú určité znaky, ktoré vymedzujú hranice modernej liberálnej demokracie, medzi ktoré patria volení štátni úradníci, slobodné a spravodlivé voľby, všeobecné volebné právo, právo uchádzať sa o volené úrady pre všetkých dospelých, sloboda prejavu, sloboda združovania a prístup k alternatívnym zdrojom informácií (tzv. mediálna pluralita).²⁴ Kopeček vymedzuje tiež základné kritériá definujúce hranicu demokracie, či už ide o priamu alebo nepriamu demokraciu. Patrí sem:

- *ústava* (písaná, nepísaná, kombinovaná), ktorá limituje moc a kontroluje formálne aktivity vlády
- *všeobecné volebné právo dospelých občanov* (právo voliť a byť volený)
- *slobodné, tajné voľby*, ktoré majú stanovenú presnú periodicitu
- *viac než jedna skutočná politická strana*
- *alternatívne zdroje informácií a sloboda tlače*
- *sloboda združovania a zhromažďovania*
- *rovnosť pred zákonom a riadny proces podľa pravidiel zákona*
- *právo na súkromné vlastníctvo*
- *vzdelaní občania* informovaní o svojich právach a občianskej zodpovednosti.²⁵

1.3.1 Priama (participačná) demokracia

V prípade priamej demokracie ide o formu demokracie, ktorá je založená na zapojení všetkých občanov do správy vecí verejných.²⁶ Preto je inak označovaná aj ako participatívna demokracia. Priama demokracia by mala podľa európskeho hnutia Direct Democracy Euro-Vizion spĺňať osem základných podmienok:

1. Ústava musí byť prijatá a menená výlučne iba referendum.

²³ Podľa: Lansford, T.: *Democracy. Political systems of the world*. 2004, USA, s. 12

²⁴ Podľa: Kopeček, L.: *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 35

²⁵ Podľa: Kopeček, L.: *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 36. K danej problematike pozri však napríklad aj Frevel, B.: *demokratie*

²⁶ Podľa: Hloušek, V. – Kopeček, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 29

2. Zákonodarná a výkonná moc musia byť dôsledne oddelené a výkonná moc musí byť podriadená zákonodarnej.
3. Zástupcovia, resp. poslanci, všetkých stupňov musia byť volení v jednomandátových obvodoch ako fyzické osoby. Stranícke kandidátky sú neprípustné.
4. Prezidenti a zástupcovia všetkých stupňov musia byť volení len priamou voľbou občanov.
5. Volení zástupcovia musia byť odvolateľní kedykoľvek v priebehu svojho mandátu, keď o tom rozhodnú ich voliči.
6. Občania - voliči musia mať právo vyvolať referendum o akejkoľvek otázke, najmä v zahraničnej politike a obrane.
7. Poslanci musia pracovať v hraniciach svojho mandátu, ku ktorému sa zaviazali.
8. Občania musia byť plne transparentne informovaní o rozhodnutiach prijatých zastupiteľskými orgánmi.²⁷

Priama demokracia je taktiež niekedy v odborných publikáciách definovaná aj ako čistá alebo pravá demokracia.²⁸ Na národnej úrovni sa však v súčasnosti už takmer nevyužíva, jej jednotlivé modely sú využívané len ako doplnok nepriamej demokracie. Priama demokracia nachádza teda svoje využitie najmä na miestnej a regionálnej úrovni, keď mnohé regióny a mestá povoľujú svojim obyvateľom rozhodovať o veciach verejných priamym spôsobom.²⁹ Jedným z modelov priamej demokracie je *referendum*, ktoré možno definovať ako priame hlasovanie o návrhu zákona alebo prijatého zákona.³⁰ Na Slovensku sa referendum využíva len zriedkavo a z predchádzajúcich skúseností možno skonštatovať, že referendum na Slovensku býva vo väčšine prípadov neúspešné – s výnimkou referenda, v ktorom občania rozhodovali o vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie. Aj napriek úspešnému výsledku, keď až 92 % občanov hlasovalo za vstup do EÚ, bola účasť v referende veľmi nízka.³¹ Občania na Slovensku o takúto formu moci, ktorou disponujú,

²⁷ Pozri na: <http://www.priamademokracia.sk/component/content/frontpage.html>

²⁸ Pozri na: <http://www.worldbook.com/>

²⁹ Podľa: Lansford, T.: *Democracy. Political systems of the world*. 2004, USA, s. 20

³⁰ Podľa: Zimmerman, F.J.: *The Referendum: the people decide public policy*. USA : Praeger, 2001, s. 15

³¹ Velšic, M.: *Nízka účasť na referende o vstupe SR do EÚ – príčiny a súvislosti*. [online], 2003, 5 s., [cit. 2011-04-16], Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/analiza/nizka-ucast-na-referende-o-vstupe-sr-do-eu---priciny-a-suvvis>

totiž neprejavujú do veľkej miery záujem, čo sa odzrkadľuje aj na prejavoch volebného správania voličov na Slovensku.

Jedinou krajinou (s výnimkou Kniežatstva Lichtenštajnsko), v ktorej priama demokracia funguje dokonca i na celoštátnej úrovni, je Švajčiarsko. Na federatívnej úrovni vo Švajčiarsku sú najdôležitejšie tri nástroje priamej demokracie, pričom celošvajčiarske referendá sú na každej úrovni záväzné.³² Zaujímavosťou je, že ľudová iniciatíva umožňuje Švajčiarom zvolať referendum o takmer akejkolvek otázke. „Jedinými vecnými výnimkami sú určité záväzné ustanovenia medzinárodného práva, napríklad zákaz genocídy a otroctva.“³³ Samozrejme, priama demokracia vo Švajčiarsku si zasluhuje vyššiu pozornosť, táto téma však nie je predmetom práce, preto sa jej v tejto kapitole podrobne nevenujeme.³⁴

1.3.2 Nepriama (zastupiteľská) demokracia

Zdrojom moci v demokracii je ľud, resp. spoločenstvo ľudí, ktorí moc vytvárajú. V moderných demokraciách sa táto moc deleguje na volených zástupcov. Ako uvádza Sopóci, „zastupiteľská demokracia ani snahy o postupné presadenie tzv. participačného modelu demokracie nie sú schopné vytvoriť podmienky, v ktorých by občania ako legitímny zdroj moci mohli bezprostredne realizovať politické rozhodnutia v spoločnosti.“³⁵ A práve preto je delegovanie moci a zastupovanie občanov politickými elitami nevyhnutné.

Model zastupiteľskej demokracie našiel praktické využitie vo väčšine demokratických štátov. Princíp nepriamej demokracie vychádza z predpokladu, že občania nevykonávajú svoju moc priamo, ale prostredníctvom volených zástupcov, ktorí reprezentujú ich záujmy.³⁶ Základnými inštitúciami, ktoré zastupiteľskú demokraciu

³² Podľa: Fossedal, A.G. – Berkeley, R.A.: *Direct Democracy in Switzerland*. [online], USA : Library of Congress Catalog Number, 2001, [cit. 2011-04-18], s. 26

³³ Tamtiež, 2001, s. 44

³⁴ Pre viac informácií o priamej demokracii vo Švajčiarsku pozri napríklad Verhulst, J. – Nijebor, A.: *Priama demokracia, fakty a argumenty k zavedeniu občianskej iniciatívy a referenda*. [online], Brusel : Democracy International, 2007,

³⁵ Sopóci, J. a kol.: *Slovensko v deväťdesiatych rokoch. Osem pohľadov*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2003, s.7

³⁶ Podľa: Hloušek, V. – Kopeček, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, 25

vykonávajú, sú parlament, politické strany, voľný poslanecký mandát a tiež možnosť využiť všeobecné volebné právo. Mieru demokracie určuje predovšetkým stupeň vplyvu občanov na politický život v spoločnosti. V súvislosti s tým možno však skonštatovať, že jednota ľudu nie je ako taká schopná konať.³⁷ A práve z toho dôvodu „potrebuje zastupiteľské orgány. Ich ustanovenie, ich poverenie úlohami a ich kontrolu si možno predstavovať rozličným spôsobom, aj keď trváme na princípe, že zjednotený ľud je držiteľom štátnej moci, ktorá sa vykonáva v jeho mene.“³⁸

Ako už bolo spomenuté jedným zo základných prvkov nepriamej demokracie je, že si občania môžu voliť svojich zástupcov, prostredníctvom ktorých budú uskutočňované jednotlivé politické rozhodnutia. Z toho dôvodu je nevyhnutným základom nepriamej demokracie slobodné a demokratické voľby.

³⁷ Podľa: Katuninec M., - Zálešák, T.: *Rub a líce demokracie. Zborník z konferencie uskutočnenej v Trnave 8. novembra 2006.* Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006, s. 18

³⁸ Sutor, B.: *Politická etika.* Trnava : Dobrá kniha, 1999, s. 164

2 Voľby a volebné správanie voličov na Slovensku

S inštitútom volieb sa stretávame nielen v oblasti politiky, ale taktiež na každej úrovni nášho života. Horváth poznamenáva, že tak ako si volíme zodpovedných zástupcov už počas školskej dochádzky, taktiež aj každý politický subjekt (strana, hnutie, záujmová skupina) a medzinárodné organizácie si volia svojho predsedu, rovnako môžeme voliť aj prezidenta, parlament a pod.³⁹ Každý typ volieb pritom musí obsahovať základné determinanty, ktorými sú:

- kto môže kandidovať
- kto je kandidátom
- kto môže voliť
- aké sú volebné pravidlá⁴⁰

V predchádzajúcej kapitole sme okrem iného načrtli aj poznatky o nepriamej, resp. zastupiteľskej demokracii, ktorá je v súčasnosti využívaná i na Slovensku. Základným princípom zastupiteľskej demokracie sú taktiež slobodné a spravodlivé voľby. Voľby však odrážajú okrem toho, akých zástupcov si občania zvolia pre rozhodovanie o zásadných záležitostiach v spoločnosti, taktiež aj to, akým smerom sa vyvíja volebné správanie občanov – voličov. Toto sú dôležité teoretické predpoklady pre skúmanie volebného správania prvovoličov v parlamentných voľbách na Slovensku, a preto je kapitola o voľbách a volebnom správaní občanov zaradená ako súčasť diplomovej práce.

Cieľom tejto kapitoly je prezentovať poznatky o voľbách so zameraním na voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, ďalej uviesť teoretické východiská volebného správania voličov – resp. to, akým smerom sa volebné správanie voličov na Slovensku vyvíja, aké sú najčastejšie motívy pre ich voľbu a taktiež zistiť, k akým politickým stranám inklinuje najčastejšie ich politická orientácia. Tieto informácie sú dôležité pri analýze volebného správania prvovoličov, pretože takýmto spôsobom je možné porovnávať špecifickosť jednotlivých skupín.

³⁹ Podľa: Horváth, P.: Voľby a volebné systémy, s.1

⁴⁰ Tamtiež, s. 1

2.1 Voľby ako súčasť zastupiteľskej demokracie

„Voľby sú v demokratických formách štátu základnou a pravidelnou formou, prostredníctvom ktorej sú ustanovené orgány a štátni funkcionári určitého spoločenstva ľudí cestou hlasovania.“⁴¹ Medzi najdôležitejšie pritom patria parlamenty, orgány územnej samosprávy, súdne orgány a hlavy štátov.⁴² Všeobecná Deklarácia ľudských práv schválená Valným zhromaždením OSN dňa 10. decembra 1948 hovorí, že „každý má právo zúčastňovať sa na správe svojej krajiny priamo, alebo prostredníctvom slobodne zvolených zástupcov. Každý má právo na rovnaký prístup k verejnej správe vo svojej krajine. Základom vládnej moci nech je vôľa ľudu; táto vôľa má byť vyjadrená pravidelne konanými a riadne vykonávanými voľbami, na základe všeobecného a rovného hlasovacieho práva, tajným hlasovaním alebo iným rovnocenným postupom zabezpečujúcim slobodu hlasovania.“⁴³

V prípade politických volieb možno hovoriť ako o najdôležitejšom prostriedku legitimizovania politickej moci. Rozlišujeme pritom štyri základné predpoklady, resp. podmienky pre existenciu slobodných volieb. Sú to *všeobecnosť*, *rovnosť*, *priamosť*, *tajnosť*.⁴⁴

- Všeobecnosť v sebe zahŕňa možnosť zúčastniť sa na voľbách všetkým oprávneným voličom, ktorí spĺňajú zákonom stanovené kritériá.
- Rovnosť zabezpečuje hlasujúcim rovnakú váhu hlasov bez ďalších náležitostí.
- Priamosť môžeme charakterizovať ako úlohu voliť priamo svojho zástupcu, pričom toto právo nemôže volič preniesť na inú osobu.
- Tajnosť v praxi znamená, že počas voľby je zabezpečená anonymnosť hlasovania, keď každý volič, ktorý má záujem voliť, musí tak urobiť vo

⁴¹ *Volebná legislatíva a možnosti aktívnej účasti Slovákov žijúcich v zahraničí vo voľbách do Národnej rady SR v roku 2010*, s.1

⁴² Tamtiež, s. 1

⁴³ Tamtiež, s. 2

⁴⁴ Rowley, K. CH. – Schneider, F.: *The Encyclopedia of Public Choice*. USA : Kluwer Academic Publishers, 2001, s. 261

vopred určenom oddelenom priestore a na hlasovací lístok neuvádza svoje meno.⁴⁵

Okrem už vyššie spomenutého prostriedku pre dosiahnutie legitimizovanie moci, však voľby plnia v demokratickej spoločnosti ešte niekoľko ďalších úloh. Medzi základné úlohy volieb teda zaraďujeme:

1. voľby ako prostriedok legitimizovanie politickej moci
2. voľby ako pre spoločnosť prijateľný prostriedok výberu politickej elity
3. voľby ako procedúra pokojného riešenia politických konfliktov v spoločnosti
4. voľby ako prostriedok kontroly, overovania politickej moci
5. voľby ako prostriedok aktivizácie voličov v prospech určitých hodnôt, cieľov a programov⁴⁶

Pod pojmom *volebné právo* rozumieme teda právo voliť a byť volený, pričom volebné právo je subjektívnym právom každého občana a je základným politickým právom, ktoré občanom zaručuje možnosť participovať na veciach verejných.⁴⁷ Na Slovensku má volič možnosť podieľať sa na politických záležitostiach práve prostredníctvom účasti vo voľbách, či už ide o voľby do Európskeho parlamentu, prezidentské voľby, voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, alebo taktiež voľby do vyšších územných celkov a voľby do miestnych samospráv. Každé z týchto volieb umožňujú voličom vyjadriť svoj názor a zvoliť si zástupcov, ktorí ich budú reprezentovať na príslušnej úrovni. Každé voľby majú svoje postupy a náležitosti, ktoré upravuje a deklarujú konkrétne zákony o príslušných voľbách.

Vzhľadom k tomu, že problematika volieb je pomerne rozsiahla, v súvislosti s témou, ktorú skúmame v ďalšej časti diplomovej práce a je jej podstatnou časťou, a tou je volebné správanie prvovoličov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky, sa preto zameriavame v nasledujúcej podkapitole len na uvedené voľby do NR SR a volebné právo občanov týkajúce sa práve týchto volieb.

⁴⁵ Podľa: Horváth, P.: Voľby a volebné systémy, s.3

⁴⁶ Podľa: Klokočka, V.: *Ústavní systémy evropských států*. Praha : Linde, 2004, s. 304-305

⁴⁷ Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Závěrečná správa z výskumu*.

2.2 Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky

Národná rada Slovenskej republiky je jediným ústavodarným a zákonodarným orgánom Slovenskej republiky a je tvorená zástupcami občanov – poslancami. Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky sa konajú na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva tajným hlasovaním podľa zásady pomerného zastúpenia.⁴⁸ Garantuje to Ústava Slovenskej republiky. Národná rada je v oblasti zákonodarstva, kontroly, tvorby štátnych orgánov, taktiež i v oblasti vnútornej a zahraničnej politiky kľúčovým aktérom politického vývoja.⁴⁹ NR SR tiež plní „závažnú úlohu pri budovaní Slovenskej republiky ako moderného a demokratického štátu a pri zavádzaní sociálnej a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky.“⁵⁰

„Právo voliť, čo je aktívne volebné právo, do NR SR majú občania Slovenskej republiky, ktorí v deň volieb dovŕšili 18 rokov veku a zdržiavajú sa v deň volieb na území Slovenskej republiky... Ako volený orgán štátnej moci zároveň predstavuje orgán štátnej moci, od ktorého primárneho postavenia je odvodené postavenie ostatných štátnych orgánov.“⁵¹ Volebný systém pre tieto voľby je definovaný v Ústave Slovenskej republiky.⁵² Voľby do NR SR sa konajú každé štyri roky len počas jedného dňa, spravidla je to v sobotu. Občania volia 150 poslancov, ktorí sa zvolením stávajú ich zástupcami v rozhodovaní o veciach verejných. V súvislosti s voľbami je nevyhnutné, aby jednotlivé politické strany spĺňali volebné kvórum, ktoré je potrebné na vstup strany do parlamentu a to predstavuje 5 % z celkového počtu platných voličských hlasov odovzdaných vo voľbách. U koalície, ktorá je zložená z dvoch alebo troch politických strán predstavuje tento podiel 7 %, u koalície zloženej zo štyroch a viacerých politických strán je to 10 %. Ak nastane situácia, že ani jeden politický subjekt túto hranicu nesplnil, hranica sa znižuje z 5 % na 4 %, zo 7 % na 6 % a z 10 % na 9 % tak, aby sa pri ďalšom zisťovaní volebných

⁴⁸ Podľa: Šveda, D. – Petriová, M. – Škultétyová, L.: *Parlamentné voľby*. Bratislava : Epos, 1998, 192 s. 5

⁴⁹ Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu*.

⁵⁰ Bližšie pozri: <http://www.nrsr.sk/default.aspx?SectionId=3>

⁵¹ Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu*.

⁵² Pre bližšie info pozri: článok 30 ods. 3 a v zákone č. 333/2004 Z.z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky.

výsledkov a pri pridelovaní mandátov mohlo prihliadať aspoň na dve kandidujúce politické strany.⁵³

Poslanecké mandáty sú prerozdeľované podľa tzv. Hagenbach-Bischoffovej metódy a ako Sartori uvádza, ide o metódu redukovaného kvocientu, pri ktorej sa do menovateľa zlomku, predstavujúceho počet mandátov, pridávajú celé čísla.⁵⁴ V prípade volieb do NR SR je kandidátka otvorená a voliči môžu hlasovať aj pomocou tzv. preferenčných hlasov. Volič má k dispozícii štyri hlasy a kandidátovi stačí získať 3 % z celkového množstva hlasov jeho strany, resp. koalície na to, aby mal prednosť pred kandidátmi, ktorí sú na kandidátke vyššie.⁵⁵

2.3 Volebné správanie slovenských voličov

Volebné správanie je jedným z druhov politického správania, ktoré sa sústreďuje predovšetkým na správanie voličov v súvislosti s voľbami, teda účasť voličov vo voľbách, ich miera záujmu o voľby, dôvody a faktory, ktoré voličov v takomto správaní ovplyvňujú. Politické správanie sa podľa Sopóciho najčastejšie chápe ako „akákoľvek forma sociálneho správania, obsahujúca politickú dimenziu, čiže ako akákoľvek forma správania jednotlivcov alebo sociálnych skupín súvisiaceho s politickou mocou spoločnosti.“⁵⁶ Ide teda o správanie, ktoré je zamerané na získanie alebo udržanie moci, či jej využívanie, rovnako aj na ovplyvňovanie držiteľov moci apod. Volebné správanie je súčasťou tzv. politického správania, ktoré zahŕňa v sebe okrem samotného volebného, resp. voličského správania v sebe aj mnohé ďalšie správania a konania. Ide napríklad o činnosť v politických stranách, kandidovanie a vykonávanie verejných funkcií, akcie protestu voči držiteľom moci, súťaženie politických strán, účasť v sociálnych hnutiach atď.⁵⁷

Volebné správanie mapujú už od prvej polovice 19. storočia výskumy volebného správania. Vďaka nim máme možnosť objasniť zákonitosti voličského správania občanov, resp. priniesť vysvetlenie volebného správania, aby sme ho na základe tohto poznania mohli predpovedať, ovplyvňovať ho apod.⁵⁸ Práve tieto výskumy, správy z výskumov

⁵³ Podľa: Krištofík, M.: *Volebný systém do Národnej rady Slovenskej republiky*

⁵⁴ Podľa: Sartori, G.: *Teória demokracie*. Bratislava : Archa, 1993, s. 76

⁵⁵ Podľa: <http://www.nrsr.sk/default.aspx?SectionId=3>

⁵⁶ Sopóci, J.: *Sociológia politiky*. Bratislava : Polygrafické stredisko UK, 2002, s. 177

⁵⁷ Podľa: Sopóci, J.: *Sociológia politiky*. Bratislava : Polygrafické stredisko UK, 2002, s. 177,

⁵⁸ Tamtiež s. 178, 2

a rôzne analýzy, nám umožňujú sledovať, akým smerom sa volebné správanie voličov vyvíja. Samozrejme, okrem volebného práva, resp. možnosti voliť sa volebné správanie prejavuje aj mierou záujmu o voľby a politické dianie v spoločnosti, stupňom participácie občanov na politike i vedomosťami, ktorými o politike disponujú.

Na rozvoj volebného správania vplýva niekoľko faktorov, ktoré sú zároveň predpokladmi k uplatneniu volebného práva. Tóth uvádza tri základné podmienky:

- Voliči musia mať k dispozícii rovnaké množstvo a kvalitu informácií na volebné rozhodnutie.
- Voliči musia mať rovnakú schopnosť spracovať získané informácie.
- Voliči musia mať rovnakú úlohu zúčastňovať sa volebného procesu.⁵⁹

Disponovať však volebným právom ešte nie je zárukou, že prvovoliči poznajú svoju zodpovednosť, ktorá im z uvedeného práva aj vyplýva. Ako je dlhodobo známe, jednou z črt volebného správania na Slovensku je aj neochota zúčastniť sa na voľbách a nerozhodnosť, komu v parlamentných (ale i iných) voľbách dajú svoj hlas, čo je v konečnom dôsledku primárnym dôvodom ich volebnej neúčasti. Volebné správanie voličov je okrem racionálnych motívov voľby podmienené aj iracionálnymi motívmi. Ide teda motívy, na základe ktorých sa rozhoduje volič pre danú politickú stranu, pretože rieši spoločenské otázky, ktoré voliča zaujímajú. Sú to predovšetkým aktuálne politicko – spoločenské otázky, napríklad nezamestnanosť, ekonomický dopad zavedených reforiem, kriminalita apod.⁶⁰ Rovnako však výrazným spôsobom formujú volebné správanie voličov aj motívy, ktoré sú viazané k emóciám či iracionalite, a tým je napríklad fenomén nacionalizmu v rámci postkomunistického priestoru.⁶¹ Na Slovensku prebehli v 90. rokoch 20. storočia systémové zmeny politického, ekonomického a sociálneho charakteru. Išlo v prvom rade o utváranie nového politického systému politickými elitami, formu štátnej existencie, ekonomickú transformáciu a integráciu Slovenskej republiky do NATO a EÚ.⁶²

⁵⁹ Podľa: Tóth, R.: *Koncepcia politického systému*, Bratislava : Úrad pre stratégiu rozvoja spoločnosti, vedy a techniky SR, 1998, s. 80

⁶⁰ Podľa: Žúborová, V.: *Hlas prvovoliča. Volebná štúdia prvovoličov Trnavského kraja*. Trnava : Katedra politológie. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010, s. 7

⁶¹ Tamtiež, 2010, s. 8

⁶² Podľa: Sopóci, J. a kol.: *Slovensko v deväťdesiatych rokoch. Osem pohľadov*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2003, s. 7

Paradoxom však ale je, že na Slovensku „po eufórii z pádu železnej opony a prepadnutí ilúzií, že si občania naozaj volia svojich najlepších zástupcov, sa karta obrátila a stále väčšia časť občanov slobodné voľby ignoruje.“⁶³ Výskumy volebnej účasti sa jednoznačne zhodujú v tom, že najčastejšie možnosť rozhodovať vo voľbách ignorujú mladí ľudia, ktorí vyrastajú v prostredí slobody a otvorených hraníc, ktorých nijakým spôsobom nezaujíma kritická situácia pred rokom 1989.⁶⁴ Špecifickú skupinu tvoria prvovoliči, ktorí sú v každých voľbách považovaní za veľmi silnú skupinu potenciálnych voličov, no na druhej strane túto možnosť využívajú len zriedka. Prvovoličom a ich volebnému správaniu vo voľbách do NR SR sa podrobnejšie venujeme v tretej kapitole.⁶⁵

Volebné správanie voličov sa však mení v závislosti od typu volieb, ktoré sa uskutočňujú. Pokiaľ ide napríklad o európske záležitosti, práve voľby do európskeho parlamentu „nastavili nemilosrdné zrkadlo záujmu slovenskej verejnosti o veci európske.“⁶⁶ Pretože napriek tomu, že podpora členstvu v EÚ bola vysoká dlhodobo, na samotných voľbách, ktoré sa uskutočnili v roku 2004, sa zúčastnil rekordne nízky počet voličov. Vyšší záujem prejavujú slovenskí voliči o voľby národného charakteru, najmä pokiaľ ide o voľby prezidentské alebo parlamentné. No aj napriek tomu, má účasť voličov vo všetkých voľbách klesajúcu tendenciu. Povšimnutia hodný je aj fakt, že v súvislosti s parlamentnými voľbami sa objavujú tzv. „last minute voliči“⁶⁷, ktorí sa o svojej voľbe rozhodujú na poslednú chvíľu, rovnako aj o tom, či vôbec pôjdu voliť. Rozhodovanie sa na poslednú chvíľu sa stáva rozšírenou črtou nielen medzi slovenskými voličmi, ale i medzi voličmi v iných krajinách. Politológovia to hodnotia tak, že „dnešný volič je častejšie než predtým kriticky uvažujúci nestraník, ktorý sa rozhoduje situačne a nie na základe dlhodobo budovaných a sociálne ukotvených väzieb.“⁶⁸

Rozhodovanie voličov o výbere daného kandidáta, resp. zvolenej politickej strany ovplyvňuje niekoľko faktorov. Vo všeobecnosti ide najmä o:

- orientáciu v otázkach verejnej politiky

⁶³ Katuninec M., - Zálešák, T.: *Rub a líce demokracie. Zborník z konferencie uskutočnenej v Trnave 8. novembra 2006.* Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006, s. 26

⁶⁴ Podľa: Kreidl, M. – Vlachová, K.: *Nastal soumrak extrémní pravice?*, In: *Pracovní texty výzkumného projektu "Sociální trendy"*, s. 10

⁶⁵ Bližšie pozri, str. 32

⁶⁶ Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Volebné správanie slovenských voličov v prvých eurovoľbách a širšie súvislosti vnímania členstva v EÚ*, s. 5

⁶⁷ Podľa: Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.*, Bratislava : IVO, 2006, s.2

⁶⁸ Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.*, Bratislava : IVO, 2006, s.2

- hodnotenie výkonnosti vlády
- hodnotenie osobitných zvláštností jednotlivých kandidátov⁶⁹

V súvislosti s motívmi slovenských voličov v parlamentných voľbách však možno hovoriť o niečo konkrétnejšie. Ako najčastejšie dôvody voľby danej politickej strany voliči uvádzajú:

1. doterajšie účinkovanie politických strán
2. dôveryhodnosť a sympatie osobností reprezentujúcich danú politickú stranu
3. programy politických strán, ich hlavné témy a priority⁷⁰

Naopak, ako dôvody, ktoré ich ovplyvňujú najmenej, resp. ktorým prikladajú najmenší význam pri svojej voľbe, uvádzajú voliči napríklad názory verejne známych osobností, výsledky prieskumov verejnej mienky či predvolebnú kampaň. Ako dôvody ktoré voličom pomáhajú pri rozhodovaní, no veľmi ich neovplyvňujú, uvádzajú názory rodiny, kolegov či priateľov.⁷¹ Do kontextu volebného správania je potrebné pridať aj dôvody, prečo sú voliči na Slovensku označovaní ako skeptickí a pasívni voči politike a politickým inštitúciám. Výskum IRI/IVO z roku 2003 totiž potvrdil, že celkové hodnotenie diania a zmien, ktoré sa udiali v ére samostatnej Slovenskej republiky, je naplnené predovšetkým výhradami. Medzi voličmi totiž pokračuje trend prevažujúcej nespokojnosti verejnosti s vývojom politickej situácie na Slovensku. Voliči vnímajú kriticky to, že jednotlivé vlády sa venujú predovšetkým zahranično-politickým a integračným problémom na úkor naliehavých spoločenských problémov, ktoré by bolo nevyhnutné riešiť v slovenskej spoločnosti, ako sú napríklad nezamestnanosť, zdravotníctvo, životná úroveň, korupcia, klientelizmus, ekonomika atď.⁷²

Vývoj volebného správania voličov na Slovensku však odráža aj prevládajúci pocit odcudzenia bežného občana od politiky a ignorovanie jeho záujmov a potrieb. Mnohí voliči označujú túto situáciu ako chybu politických strán, ktoré prejavujú eminentný záujem o voličov len pred voľbami, no počas zvyšného volebného obdobia o voličov ako občanov krajiny nemajú záujem.

⁶⁹ Podľa: *Voting Behavior: The 2008 Election*. [online], 2008, pozri: <http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/SETUPS2008/voting.jsp>

⁷⁰ Podľa: Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.*, Bratislava : IVO, 2006, s.2

⁷¹ Tamtiež, s. 3

⁷² Podľa: Velšic, M.: *Nízka účasť na referende o vstupe SR do EÚ – príčiny a súvislosti.*, 2003, s. 5

3 Volebné správanie prvovoličov vo voľbách do NR SR po roku 1993

V demokratickej spoločnosti sú určené niektoré hodnoty, ktoré by mali byť v záujme celej spoločnosti a od mladej generácie sa očakáva, že okrem technických zručností charakteristických pre danú dobu si osvojí aj kultúru založenú na tradičných hodnotách, ako sú rovnosť, tolerancia, spravodlivosť, solidarita apod.⁷³ Mladí ľudia, obzvlášť prvovoliči, sú však v porovnaní so zvyškom populácie vo všetkých oblastiach pomerne špecifickou skupinou občanov. Je to nepochybne spôsobené aj tým, že ich hodnotová orientácia nie je ešte ustálená a taktiež u nich absentujú mnohé vedomosti v oblasti sociálno – politického života spoločnosti. Paradoxom však je, že aj napriek tomu - a možno práve preto - sú prvovoliči vo všetkých voľbách dôležitou cieľovou skupinou pre mnohé politické strany i samotných politikov. O mladých voličov sa v určitých obdobiach taktiež zaujímajú aj rôzne mládežnícke organizácie, ktoré majú za cieľ prostredníctvom svojich kampaní zvyšovať politickú participáciu mladých ľudí v spoločnosti. Jedným z dôvodov je neustále sa znižujúca účasť mladých ľudí, najmä prvovoličov, vo voľbách. A hoci je verejnosť pravidelne informovaná o klesajúcom záujme mladých voličov o voľby, len málokedy sa hovorí o návrhoch možného riešenia tejto situácie.

Cieľom tejto kapitoly je teda nielen ozrejmiť, prečo sú prvovoliči na Slovensku špecifickou skupinou v porovnaní s ostatnými skupinami slovenských voličov, ale taktiež zistiť, čo ich najviac ovplyvňuje pri ich rozhodovaní a aké sú motívy ich záujmu, resp. nezájmu o politickú participáciu. Prínosom tejto kapitoly je taktiež analýza volebného správania prvovoličov počas rokov, kedy sa jednotlivé voľby do NR SR od roku 1993 uskutočnili. Záver tejto kapitoly je venovaný odporúčaniam, ktoré prinášame na základe zistených informácií z analýzy a mohli by napomôcť k zvýšeniu záujmu prvovoličov o voľby, ale i zlepšeniu ich participácie na politickom živote spoločnosti.

Ako zdroje pri spracovaní tejto kapitoly poslúžili predovšetkým výskumy, správy z výskumov či rôzne štatistiky týkajúce sa danej problematiky. Je však potrebné skonštatovať, že danej problematike sa nevenuje až taká pozornosť, akú by si zaslúžila vzhľadom k situácii. Výnimkou sú zistenia z výskumov zaoberajúcich sa volebným

⁷³ Podľa: Macháček, L.: *Prvovoliči – a ich volebné správanie. Identifikačný list výskumu*. [online], pozri: <http://ff.ucm.sk/Slovensky/Katedry/politologia/doc/prvovolici-sj-preview-def.pdf>

správaním prvovoličov, ktoré najmä v poslednom období realizovala Katedra politológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a tiež Inštitút pre verejné otázky (IVO).

3.1 Prvovoliči na Slovensku ako špecifická skupina voličov

Právo voliť do Národnej rady Slovenskej republiky majú občania Slovenskej republiky, ktorí dovŕšili najneskôr v deň volieb vek 18 rokov, pričom za prvovoličov sú považovaní tí občania, ktorí disponujú týmto právom po prvýkrát. Mladí ľudia majú teda v súčasnosti viacero možností, ako môžu byť politicky aktívni na viacerých úrovniach. Napriek tomu však ich podiel na politickej participácii je dlhodobo nižší než u populácie v produktívnom alebo postproduktívnom veku. Štefančík upozorňuje na zaujímavý paradox v tejto súvislosti, a to diskusie o možnosti znížiť volebný vek na úroveň 16 alebo 17 rokov na jednej strane, a na základe dostupných informácií z výskumov nezaujem mladej generácie o politické dianie v krajine a využitie práva rozhodnúť o zložení zastupiteľstiev na všetkých úrovniach vertikálnej deľby moci na druhej strane.⁷⁴ A pritom práve účasť na voľbách „je považovaná za najrozšírenejšiu formu politickej participácie.“⁷⁵

Okrem účasti na voľbách sa však volebné správanie prejavuje i inými formami. Občania Slovenskej republiky, vrátane prvovoličov, majú v súlade s ústavným článkom č. 32 „právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.“⁷⁶ Mladí ľudia a najmä prvovoliči ako výrazná špecifická skupina voličov sa môžu teda podieľať na politickej participácii aj inými spôsobmi. Ako príklad Štefančík uvádza možnosť mladých ľudí demonštrovať, organizovať a podpisovať petície, zúčastňovať sa na zasadnutiach miestnych alebo regionálnych samospráv, komunikovať s politikmi apod.⁷⁷ Napriek tomu, mladí ľudia a zvlášť prvovoliči sú charakteristickí najmä tým, že ich volebné správanie v tejto oblasti je na veľmi nízkej úrovni oproti ostatným voličom.

V súčasnosti sa totiž veľa diskutuje aj o tom, že slovenskí voliči sa do veľkej miery nezaujímajú o politické dianie, čo sa prejavuje predovšetkým na ich účasti vo voľbách.

⁷⁴ Podľa: Štefančík, R.: *Politické mládežnícke organizácie na Slovensku*. Bratislava : IUVENTA, 2010, s. 8

⁷⁵ Tamtiež, 2010, s. 8

⁷⁶ Zákon č. 333/2004 Z.z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky, čl. 30, ods. 3

⁷⁷ Podľa: Štefančík, R.: *Politické mládežnícke organizácie na Slovensku*. Bratislava : IUVENTA, 2010, s. 8

V rámci skupiny voličov sú však špecifickou skupinou práve prvovoliči, ktorí dlhodobo vykazujú nižšiu volebnú účasť nielen v parlamentných voľbách, ale vo všetkých voľbách, ktoré sa na Slovensku uskutočňujú. Mnohí odborníci sa zhodujú v tom, že dôvodov pre neúčasť mladých ľudí vo voľbách je hneď niekoľko. Ide predovšetkým o „nedostatok informácií o politických subjektoch pôsobiacich v systéme, všeobecnú apatiu k politike a k voľbám, či nedostatočné legislatívne zakotvenie mladých ľudí vo vzťahu k investičnej účasti v rámci systému (napríklad fakt, že mladí ľudia neplatia dane do systému, čím ich angažovanosť vo vzťahu k zlepšovaniu svojej komunity absentuje).“⁷⁸ Tieto spomenuté fakty môžu byť teda jedným z dôvodov, prečo je volebné správanie mladých ľudí také špecifické a zaujímavé pre ďalšie skúmanie.

No volebné správanie prvovoličov necharakterizuje len ich (ne) účasť vo voľbách, ale i celkový záujem o politické dianie. Prvovoličov i mladých voličov dlhodobo sprevádza nezáujem o politické dianie v spoločnosti a dokonca kritika či odstup od politiky a nedôvera k politikom. Na základe výskumov týkajúcich sa tejto problematiky možno skonštatovať, že mladí majú pre takéto správanie aj určité dôvody. Výskum *Mladí 2000* potvrdil, že s názorom „politika je špinavá vec“ sa stotožňuje až 77 % opýtaných prvovoličov; to, že „nezáleží, kto je pri moci, všetci politici sú skorumpovaní“ si myslí 70 % respondentov; s tým, že „politici sa len hádajú a neriešia problémy ľudí, ako som ja“ súhlasí 88 %. Rovnako býva dôvodom aj pocit bezmocnosti pri podieľaní sa na politike, kde k výroku „ľudia ako ja nemajú žiadny vplyv na to, akým smerom sa spoločnosť uberá“ prejavilo súhlas 76% opýtaných.⁷⁹ Vysoký podiel súhlasu s jednotlivými výroky naznačuje, že situácia je dlhodobo viac – menej kritická a je potrebné sa ňou zaoberať.

Iný výskum, zaoberajúci sa volebným správaním prvovoličov, ktorý realizovali pracovníci Katedry politológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave⁸⁰, poskytol tri najčastejšie dôvody nezájmu prvovoličov o voľby a dianie v politike. Sú to:

- 1. Nedostatok informácií:** málo zrozumiteľných informácií o voľbách, politických stranách a o politikoch uvádzali ako najčastejšiu príčinu ich nezájmu o voľby.

⁷⁸ Podľa: Žúborová, V.: *Hlas prvovoliča. Volebná štúdia prvovoličov Trnavského kraja*. Trnava : Katedra politológie. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010, s. 7

⁷⁹ Podľa: Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.*, Bratislava : IVO, 2006, s.3

⁸⁰ Pre viac info: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu*. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010

Mnohí uvádzali, že ak by disponovali viacerými informáciami z tlače alebo iných médií, rozhodne by sa ich záujem o politiku a samotné voľby zvýšil. Je však nevyhnutné doplniť, že prvovoliči zároveň uviedli, že tieto informácie ani sami nevyhľadávajú.

2. **Nezáujem o politiku a politické dianie:** ďalším dôvodom ich nezáujmu bola celková apatia prvovoličov. Jednoducho sa o politické dianie nezaujímajú, a to je pre nich postačujúci dôvod, aby sa nepodieľali na politickej participácii nijakým spôsobom.
3. **Strata dôvery v možnosť niečo zmeniť:** pomerne často vyskytujúcim sa dôvodom bola aj situácia, keď sa mnohí prvovoliči nazdávajú, že svojím záujmom o politické dianie či hlasom vo voľbách aj tak politickú situáciu na Slovensku nezmenia, a preto nemajú dôvod zaujímať sa o ňu.

Aj napriek týmto dôvodom, sú však prvovoliči pre politické strany atraktívnou cieľovou skupinou. Je to práve z toho dôvodu, že u mladých ľudí, ktorí sa nikdy nepodieľali na účasti na politickej moci, nemožno badať žiadne predchádzajúce skúsenosti a väzby na politické strany.⁸¹ Napriek tomu však mladí vyrastajú v prostredí, ktoré sa zväčša o politiku zaujíma a to je pre nich dôležitým a často nevyhnutným faktorom, ktorý im pri rozhodovaní môže pomôcť. Rozhodovanie prvovoličov vo voľbách do Národnej rady ovplyvňujú predovšetkým rady rodičov, a to vo výraznej miere v prípade, že ešte nie sú rozhodnutí, koho budú voliť a či vôbec pôjdu voliť. Zaujímavé je, že v tejto súvislosti „absentuje medzigeneračný konflikt. Rodičia sú skôr v pozícii poradcov, mladí sa proti ich názorom nebúria.“⁸²

Výsledky výskumu Katedry politológie UCM v Trnave ešte dopĺňajú, že mladí prvovoliči na Slovensku sa rozhodujú v prípade parlamentných volieb pod vplyvom viacerých faktorov. Ide o:

⁸¹ Podľa: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Volebné správanie slovenských voličov v prvých eurovoľbách a širšie súvislosti vnímania členstva v E*, 2006, s. 4

⁸² *Takto volili mestá, obce, ženy, muži a prvovoliči.* [online], In: tvnoviny.sk, zo dňa 13.06.2010, [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: <http://volby2010.tvnoviny.sk/clanok-530091-takto-volili-mesta-obce-zeny-muzi-a-prvovolici>

- vplyv rodinných príslušníkov
- zhodný názor s kamarátmi a rovesníkmi
- zaujímavosť predvolebných kampaní politických strán
- informácie, ktoré prinášajú o politických stranách a ich predstaviteľoch médiá
- poznatky o minulom pôsobení jednotlivých politických strán
- program a ciele, ktoré chcú jednotlivé strany dosiahnuť
- sympatie s predstaviteľmi jednotlivých politických strán⁸³

V súvislosti s uvedenými dôvodmi je nevyhnutné pripomenúť to, čo sme uviedli už v druhej kapitole pri volebnom správaní voličov vo všeobecnosti. Ostatné skupiny voličov označovali vyššie uvedené dôvody, ktoré sú pre prvovoličov najdôležitejšie pri rozhodovaní, ako najmenej dôležité dôvody pri rozhodovaní.⁸⁴ Rovnako aj vplyv rodiny a rovesníkov je pre prvovoličov veľmi dôležitý, zatiaľ čo pri ostatných skupinách voličov nezohráva veľmi rozhodujúcu úlohu.

Zisťovaním hlavných motívov, prečo sa prvovoliči rozhodujú pre danú politickú stranu, sa zaoberal i ďalší výskum venujúci sa problematike volebného správania prvovoličov. *Výskum volebného správania prvovoličov a druhovoličov z roku 2002* uviedol, aké motívy najčastejšie uvádzali respondenti – prvovoliči pre svoju voľbu. Tieto odpovede sú uvedené v prehľadnej tabuľke (Tabuľka 1).

⁸³ Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu*. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, s. 6

⁸⁴ Podľa: Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.*, Bratislava : IVO, 2006, s.3

Tabuľka 1: Hlavné motívy prvovoličov pre voľbu príslušnej politickej strany

	Prvovoliči
<i>Program strany, postoje k riešeniu problémov</i>	20,6 %
<i>Líder, predstavitelia, strany, politici, ktorí ich reprezentujú</i>	19,3 %
<i>Sympatie a dôvera politickej strany</i>	10,5 %
<i>Je to zmena, nová strana</i>	7,1 %
<i>Chráni záujmy menšín</i>	6,3 %
<i>Majú záujem o mladých ľudí, chcú riešiť ich problémy</i>	5,0 %
<i>Za ich vlády bolo lepšie</i>	2,9 %
<i>Záujmy slovenského národa</i>	2,1 %
<i>Budú takto voliť moji rodičia, blízki alebo kamaráti</i>	4,2 %
<i>Menšie zlo</i>	2,1 %
<i>To, čo dokázali doteraz</i>	1,3 %
<i>Podporujú vstup a účasť v EÚ a NATO</i>	1,3 %
<i>Iný dôvod</i>	4,6 %
<i>Neviem</i>	11,3 %

Zdroj: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 6⁸⁵

Olga Gyárfášová, jedna z autorov výskumu, k uvedeným motívom dopĺňa, že „motívy voľby sa líšia podľa toho, akú stranu si mladí vyberajú.“⁸⁶ Okrem informácií uvedených z predchádzajúcich výskumov, že mladých ovplyvňujú pri rozhodovaní rôzne faktory, nezanedbateľnou skutočnosťou však na základe výsledkov je aj to, že mladí prvovoliči často vôbec nevedia, prečo sa pre danú politickú stranu rozhodli, resp. rozhodnú. Odpoveď „neviem“ totiž uviedlo vo výskume až 11,3 %, čo bola tretia najčastejšie vyskytujúca sa odpoveď. Práve táto skutočnosť odráža fakt, že prvovoliči nemajú dostatočne vyvinuté a osvojené volebné správanie, rovnako v mnohých prípadoch im chýbajú i potrebné vedomosti o politickom dianí na Slovensku, ktoré by im uľahčili rozhodovanie.

⁸⁵ Podľa: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 6

⁸⁶ Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 6

Napriek uvedeným informáciám aj prvovoliči sú skupinou voličov, ktorá pred parlamentnými voľbami vníma predvolebnú kampaň jednotlivých politických strán. Rozdiel v porovnaní s ostatnými skupinami voličov však spočíva v tom, že prvovoliči sa nezameriavajú na obsah kampane, ale často dajú na prvý dojem samotnej kampane. Každá politická strana sa zameriava na určitú vrstvu voličov, ktorých chce prostredníctvom svojej kampane osloviť. Špecifickosť skupiny prvovoličov spočíva i v tom, že v tomto prípade sú pomerne univerzálnou skupinou, pretože svojou kampaňou sa ich snažia osloviť takmer všetky politické strany. Je to do istej miery spôsobené aj tým, čo už bolo spomenuté, že prvovoliči nie sú poznačení žiadnou väzbou na politické strany v predchádzajúcich voľbách, keďže volieb sa zúčastňujú po prvýkrát.⁸⁷ No aj napriek faktorom, ktoré do určitej miery ovplyvňujú volebné správanie prvovoličov či napriek samotným politickým stranám, ktoré sa snažia o ich voličskú priazeň, je nevyhnutné doplniť, že pevnosť rozhodnutia voliť danú politickú stranu je u prvovoličov pomerne nízka.⁸⁸

No nakoľko sú prvovoliči výraznou skupinou medzi zvyšnou populáciou voličov, jednotlivé politické strany sa im snažia priblížiť pred parlamentnými voľbami oslovujú ich mnohými spôsobmi. Najviac sa to preukázalo v ostatných parlamentných voľbách v roku 2010, keď okrem osobných stretnutí s prvovoličmi, strany využívali na komunikáciu s nimi najmä sociálne siete, prostredníctvom ktorých mali – a nielen prvovoliči – možnosť sledovať kampaň či diskutovať s predstaviteľmi politickej strany, ktorej sa stali fanúšikom. Internet sa v súvislosti s mladými prvovoličmi ukazuje už dlhodobo ako možný nástroj na zvýšenie politickej participácie prvovoličov, čo sa prejavuje i na zvýšenej úrovni ich volebného správania. Dokazuje to i volebná štúdia *Hlas prvovoliča*, kde možno vidieť medzigeneračné rozdiely v životnom štýle mladých prvovoličov v porovnaní so zvyšnou skupinou voličov v rámci aktívnej participácie. Táto generačná priepasť vzniká najmä priamym vplyvom nových digitálnych technológií, medzi ktoré patrí aj internet.⁸⁹ Výskum Katedry politológie UCM v Trnave, ktorý mapoval volebné správanie prvovoličov trnavského kraja, naznačil, „akým spôsobom by bolo možné pozdvihnúť mieru a angažovanosť mladých ľudí v rámci demokratických procedúr, vrátane volebného

⁸⁷ Podľa: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 6

⁸⁸ Tamtiež, s. 8

⁸⁹ Podľa: Žúborová, V.: *Hlas prvovoliča. Volebná štúdia prvovoličov Trnavského kraja*. Trnava : Katedra politológie. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010, s.36

procesu.⁹⁰ Prvovoliči sa zhodujú na tom, že možnosť volenia prostredníctvom internetu alebo mobilu by určite zvýšila ich záujem o politické dianie v spoločnosti. Tí prvovoliči, ktorí by takúto možnosť uvítali, najčastejšie ako dôvod tohto názoru uviedli to, že mobil využívajú takmer všetky generácie, a teda voľba SMS správou by zjednodušila proces volieb nielen do NR SR.⁹¹ Rovnako i možnosť hlasovať cez internet by uvítala viac než polovica opýtaných prvovoličov. Nakoľko len necelých štrnásť percent prvovoličov, ktorí sa zúčastnili výskumu, uviedlo, že by sa určite parlamentných volieb nezúčastnili ani, keby bola možnosť hlasovať cez internet, je možné skonštatovať, že zmena spôsobu hlasovania by vytvorila základ pre pestovanie aktívneho občianstva mladých ľudí nielen na lokálnej, regionálnej, ale aj národnej úrovni.⁹² Umocňuje to aj fakt, že mnohí prvovoliči nemajú ani základné vedomosti o spôsobe a priebehu volieb, nakoľko väčšina respondentov z uvedeného prieskumu napríklad nemala poznatky o prenosnej volebnej urne.⁹³ Aj napriek týmto skutočnostiam je však možné skonštatovať, že prvovoliči pripisujú parlamentným voľbám pomerne veľký význam a zároveň majú v tejto oblasti najviac informácií. Zo zistení predchádzajúcich správ a výskumov sa dokonca preukázalo, že volebné podvedomie prvovoličov je na vyššej úrovni v problematike národnej politiky – či už ide o parlamentné voľby, alebo o voľby prezidentské – než v prípade identity voči Európskej únii.⁹⁴

Preukazuje sa to i v medzinárodnej komparácii záujmu mladých ľudí o politiku, resp. politické dianie. Ide pritom o nadnárodný projekt EUYOUNG, ktorého hlavným cieľom bolo vyvinúť nový prostriedok merania politickej účasti mladých ľudí v Európe.⁹⁵ Pomerne dôležitým zistením bola úroveň záujmu o politiku mladých voličov na Slovensku v porovnaní s ostatnými krajinami. Záujem o politiku patrí pritom medzi základné zložky formujúce úroveň volebného správania. Nakoľko je však výskum určený mladým ľuďom

⁹⁰ Tamtiež, 2010, s. 36

⁹¹ Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu.* Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, s. 6

⁹² Podľa: Žúborová, V.: *Hlas prvovoliča. Volebná štúdia prvovoličov Trnavského kraja.* Trnava : Katedra politológie. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010, s.36

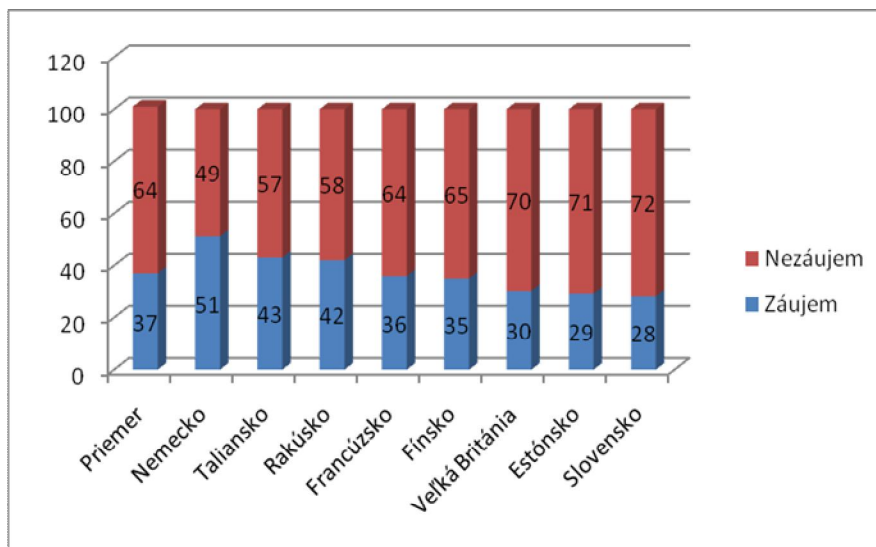
⁹³ Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu.* Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, s. 6

⁹⁴ Pozri tamtiež, s. 10

⁹⁵ Projekt sa uskutočnil v rokoch 2003-2005 a bol realizovaný tímom výskumníkov z ôsmich členských štátov EÚ (Rakúsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, veľká Británia a Slovensko. Partnerom za Slovensko bolo centrum pre európsky a regionálny výskum mládeže FF Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Koordinátorom bol prof. Ladislav Macháček.

vo veku 15 – 25 rokov, nie je to relevantný výsledok, pretože v skupine nie sú len prvovoliči, ale i druhovoliči, resp. tí mladí ľudia, ktorí ešte nemajú právo voliť. Možno by teda stálo za zmienku uskutočniť podobný výskum na nadnárodnej úrovni týkajúci sa len prvovoličov, výsledky by boli určite podnetné pre porovnanie prvovoličov a úroveň ich volebného správania v jednotlivých krajinách. Keďže ide o skupinu mladých ľudí, výsledky z uvedeného výskumu sa určite približujú názorom prvovoličov, preto stoja za zmienku aj v tejto časti práce. Výsledky z výskumov zisťujú, že väčšina skúmanej mládeže sa o politiku vôbec nezaujíma. Opýtaní mladí ľudia vo všetkých zúčastnených krajinách sú čoraz kritickejší voči prevládajúcemu politickému systému a stále využívajú svoje občianske práva a povinnosti v rámci zastupiteľskej demokracie. Čo však nie je pre Slovensko a mladých ľudí, medzi ktorých patria i prvovoliči, pozitívnym signálom, je to, že mladí ľudia na Slovensku sa zaujímajú o národnú politiku najmenej spomedzi zúčastnených krajín (Obrázok 1).⁹⁶

Obrázok 1: Záujem voličov o politiku vo vybraných krajinách (v %)

Zdroj: Macháček, L.: *EUYOUPART. Politická participácia mladých ľudí v Európe*. Trnava: CERYs FF UCM v Trnave, 2005, s. 4-5⁹⁷

⁹⁶ Podľa: Macháček, L.: *EUYOUPART. Politická participácia mladých ľudí v Európe. Závěrečná správa z výskumu*. Trnava : CERYs FF UCM v Trnave, 2005., 4-5

⁹⁷ Pozri tamtiež, s. 4-5

3.2 Analýza volebného správania prvovoličov vo voľbách do NR SR v jednotlivých volebných rokoch

Už niekoľko rokov mnohí odborníci, médiá i občania na Slovensku diskutujú o tom, že úroveň volebného správania sa znižuje s každými prichádzajúcimi voľbami, či už ide o voľby do Európskeho parlamentu, prezidentské voľby, parlamentné voľby, alebo voľby do vyšších územných celkov či miestnych samospráv. Ako už bolo viackrát spomenuté, prvovoliči sú v tejto situácii veľmi špecifickou skupinou, pretože podľa záverov týchto diskusií vykazujú neustále klesajúcu účasť vo voľbách, nezáujem o politické dianie na Slovensku i v zahraničí, či dokonca omnoho nižšie politické povedomie ako ostatné skupiny voličov. Už v úvode tretej kapitoly bolo spomenuté, že jej cieľom bude zistiť, resp. preukázať, či sa volebné správanie prvovoličov vyvíja naozaj negatívnym smerom tak, ako je to prezentované v spoločnosti. Nevyhnutnou súčasťou v tejto časti kapitoly je teda formovanie hypotézy, pričom základným predpokladom, s ktorým možno pracovať ďalej, je ten, že volebné správanie prvovoličov je dynamické, resp. pohyblivé vo väčšej miere ako volebné správanie iných skupín voličov. Z tohto predpokladu možno stanoviť hlavnú hypotézu, a to:

Volebné správanie prvovoličov charakterizuje klesajúca tendencia účasti vo voľbách vo vyššej miere ako klesajúca účasť voličov v produktívnom a postproduktívnom veku.

Uvedená hypotéza bola overovaná použitím komparatívnych metód. Okrem hlavnej hypotézy sme sa zamerali aj na ďalšie prejavy volebného správania prvovoličov v jednotlivých rokoch, kedy sa uskutočnili voľby do NR SR. Medzi ne patrí predovšetkým:

- ***záujem o samotné voľby*** – predpokladáme, že prvovoliči sa o parlamentné voľby do veľkej miery nezaujímal
- ***výber politickej strany, s ktorou prvovoliči sympatizovali*** – predpokladáme, že prvovoliči volia skôr pravicovo orientované strany
- ***na základe čoho sa prvovoliči rozhodovali pre danú stranu*** – predpokladáme, že prvovoliči sa v každých parlamentných voľbách rozhodovali na základe prvého dojmu v predvolebnej kampani

3.2.1 Od vzniku samostatnej Slovenskej republiky po rok 1998

Na základe politických dohôd a ústavného zákona o rozpade ČSFR prijatého Federatívnym zhromaždením vznikli dva samostatné štáty - Česká republika a Slovenská republika. Obdobie od vzniku samostatnej Slovenskej republiky po rok 1998 mnohí označujú ako jedno z temných období slovenskej histórie. Od roku 1993 nastalo obdobie, keď sa popri postupnej adaptácii politických subjektov na nové podmienky fungovania samostatnej Slovenskej republiky, museli občania prispôsobiť aj ére vlády Vladimíra Mečiara, ktorá trvala do roku 1998. Politický vývoj Slovenska v tomto období však nie je predmetom skúmania tejto diplomovej práce, preto sa mu na tomto mieste nevenujeme. Čo je nevyhnutné uviesť o tomto období v súvislosti s prvovoličmi, je fakt, že neexistujú žiadne verejne dostupné informácie o podiele účasti prvovoličov vo voľbách do NR SR v roku 1994. Je to zrejme zapríčinené aj tým, že hľadisko veku zúčastnených voličov sa začalo rozlišovať až v roku 1998, ktorý bol okrem iného aj kvôli prvovoličom prelomovým rokom v politickom vývoji na Slovensku.

Ako správne poznamenáva Macháček, „celé obdobie rokov 1989-1998 potvrdzovalo skúsenosť, že politická reprezentácia transformujúcej sa krajiny stavia ekonomické (privatizácia) a politicko – stranické problémy (udržať sa medzi mocenskou elitou) nad všetky ostatné otázky, vrátane problémov mladej generácie.“⁹⁸ Ako sa ukázalo v neskoršom období, práve v tomto období výrazne absentovali mládežnícke združenia, ktoré by sa pričínili o spoločenskú zmenu a demokratizáciu Slovenska.⁹⁹ Nevyhnutnosť riešiť túto situáciu potvrdili aj vznikajúce mládežnícke organizácie v rokoch 1997 a 1998, ktoré sa zaslúžili o zvyšovanie politického povedomia prvovoličov na Slovensku, ale taktiež aj o mobilizáciu týkajúcu sa využitia „možnosti participovať na rozhodovacích procesoch o budúcom smerovaní Slovenska prostredníctvom volebného práva.“¹⁰⁰ Macháček ako príklad uvádza program Rady mládeže Slovenska *Moja budúcnosť*, v ktorej podnecovali účasť mladých prvovoličov na parlamentných voľbách.¹⁰¹

⁹⁸ Podľa: Macháček, L.: *EUYOUPART. Politická participácia mladých ľudí v Európe. Záverečná správa z výskumu*. Trnava : CERYS FF UCM v Trnave, 2005., 4-5

⁹⁹ Tamtiež, s. 5

¹⁰⁰ Tamtiež, s. 5

¹⁰¹ Tamtiež, s. 5

3.2.2 Rok 1998 ako prelomový rok vo voľbách do NR SR

Ako už bolo spomenuté, rok 1998 možno pre Slovensko označiť ako prelomový nielen z pohľadu politickej zmeny, ktorá v tomto období nastala, ale čo je dôležité pre túto prácu, išlo o prelomový rok aj z pohľadu prvovoličov. Ako už bolo spomenuté, v uplynulom období neexistujú informácie o vývoji volebného správania prvovoličov na Slovensku. Sociológ Martin Slosiarik dodáva, že „politické postoje prvovoličov formovali skôr posledné roky.“¹⁰² Podľa nasledujúcej analýzy je možné rok 1998 označiť ako prvý z volebných rokov, kedy sa začalo vo výraznejšej miere sledovať a analyzovať volebné správanie prvovoličov na Slovensku. Predchádzajúce roky znamenali pre voličov vo všeobecnosti adaptáciu na nové podmienky existencie samostatnej Slovenskej republiky, čo sa odrazilo aj na ich pasívnom volebnom správaní. V parlamentných voľbách v roku 1998 išlo teda najmä o „občiansku agitáciu za väčšiu ochotu a lepšiu pripravenosť občanov zúčastňovať sa na správe vecí verejných.“¹⁰³

Na základe hodnotového profilu mladých ľudí a najmä prvovoličov sa dalo teda predpokladať, že ak pôjdu voliť, dajú svoj hlas niektorej z vtedajších opozičných strán, čo umožní zmeniť politické smerovanie Slovenska. Gyárfašová označila volebnú kampaň v roku 1998 ako „*success story*“¹⁰⁴, čo sa prejavuje obzvlášť práve u mladých prvovoličov. V uvedenom roku ich prišlo voliť približne 80 %, čo je výnimočný fenomén. Paradoxom je, že v roku 1994 sa parlamentných volieb zúčastnilo podľa dostupných výskumov len asi polovica vtedajších prvovoličov. Pre porovnanie, v roku 1998 bolo na Slovensku približne 380 tisíc prvovoličov, čo predstavovalo asi 10 % z celkového počtu oprávnených voličov. Čo sa týka rozhodnutia pre jednotlivé politické strany, prvovoliči sa viac ako zvyšná populácia zúčastnených voličov rozhodovali pre strany SDK, SOP a SDL.¹⁰⁵ Povšimnutia hodné však je, že v polovici volebného obdobia, v roku 2000, však pri otázke spokojnosti prvovoličov so svojou voľbou z roku 1998 uviedlo v len 28% prvovoličov SOP, necelých 50% prvovoličov SDK a približne jedna tretina prvovoličov, ktorí sa rozhodli pre SDL.

¹⁰² *Všetko je raz prvýkrát, aj voľby.* [online], In: sme.sk, zo dňa 12.06.2010, [cit. 2011-04-18], Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/5419242/vsetko-je-raz-prvykrat-aj-volby.html>

¹⁰³ Gyárfašová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 6

¹⁰⁴ Podľa: Gyárfašová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.*, Bratislava : IVO, 2006, s.4

¹⁰⁵ Tamtiež, s. 4

Naopak, najvýraznejší postup v spokojnosti so svojou voľbou u prvovoličov zaznamenali strany SMK (77 %), SNS (76 %) a HZDS (66 %).¹⁰⁶

Pomerne zaujímavo možno hodnotiť aj názory prvovoličov v oblasti, čo sa vláde od roku 1998 podarilo naplniť zo svojich predvolebných sľubov. Len 3 % mladých ľudí vo veku od 18 – 25 rokov si totiž myslelo, že vláde sa podarilo vytvoriť pracovné príležitosti pre mladých ľudí, len 9 % z nich videlo pokroky v bytovej výstavbe a 11 % v znížení kriminality.¹⁰⁷ Ako ďalšie problémy označili mladí prvovoliči v tomto období otázky týkajúce sa každodenného života, pričom išlo o problémy ako:

1. nezamestnanosť
2. nedostatok bytov, nemožnosť riešiť bytovú otázku
3. životná úroveň
4. drogová závislosť
5. školské vzdelanie

Výskumy z tohto obdobia potvrdzujú aj ďalšiu z črt volebného správania prvovoličov, a tou je *neochota zúčastniť sa a nerozhodnosť*, komu dajú svoj hlas vo voľbách. Zatiaľ, čo pre účasť v ďalších voľbách bolo rozhodnutých približne 70 % voličov v rámci celej populácie, opäť špecifickú skupinu tvorili práve prvovoliči, kde bolo rozhodnutých približne iba 50 % oprávnených prvovoličov.¹⁰⁸

Toto volebné obdobie však bolo podstatné pre ďalší politický vývoj na Slovensku i tým, že sa na politickej scéne objavila strana Smer. Pri otázke, koho by prvovoliči v polovici volebného obdobia 1998 – 2002 volili v nasledujúcom volebnom období, zvíťazila medzi prvovoličmi práve strana Smer. Čo je však najpozoruhodnejšie, kým v celej populácii sa preferencie tejto strany pohybovali v tom čase na úrovni 16-18 % a išlo o preferenčne druhú najsilnejšiu stranu po strane SDKÚ, medzi prvovoličmi a mladými voličmi strana Smer zaznamenala bezkonkurenčný úspech, keď dosahovala stabilne podporu 28-32 %.¹⁰⁹ Ako dôvod úspechu u mladých prvovoličov možno nepochybne označiť práve to, že išlo o novú stranu na politickej scéne bez akýchkoľvek škandálov,

¹⁰⁶ Podľa: Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.*, Bratislava : IVO, 2006, s.4

¹⁰⁷ Tamtiež, s. 5

¹⁰⁸ Tamtiež, s. 5

¹⁰⁹ Tamtiež, s. 5

rovnako aj mladistvý imidž lídra, a teda prvý dojem, ktorý mladých ovplyvňuje v najväčšej miere. No taktiež určite zavážila aj volebná kampaň so zameraním na mladých voličov, ktorú riadili skúsení marketingoví poradcovia.

3.2.3 Rok 2002 ako začiatok klesajúceho záujmu prvovoličov o voľby do NR SR

Rok 2002 sa z pohľadu volebného správania prvovoličov prejavil ako rok, ktorý zaznamenal pokles záujmu prvovoličov o politiku a účasť vo voľbách. Tieto závery plynú predovšetkým z výskumu zameraného na volebné správanie prvovoličov a druhovoličov, ktorý bol v tomto roku realizovaný Inštitútom pre verejné otázky a okrem respondentov - druhovoličov sa ho zúčastnilo aj 410 prvovoličov vo veku od 18 do 21 rokov.¹¹⁰ Na základe výsledkov z daného výskumu je teda možné analyzovať volebné správanie prvovoličov v parlamentných voľbách v roku 2002.

V porovnaní s rokom 1998, keď kampaň dokázala zmobilizovať prvovoličov, ktorých sa volieb do NR SR zúčastnilo až 80 %, v roku 2002 prevažoval najmä nezáujem prvovoličov o parlamentné voľby a o účasť na nich. Nakoľko nie je dostupná informácia, koľko prvovoličov sa v tomto roku zúčastnilo parlamentných volieb, záujem o tieto voľby možno analyzovať na základe spomínaného výskumu. Nezáujem prvovoličov o parlamentné voľby v tomto roku bol zjavný, keďže nezáujem o tieto voľby vyslovila viac než polovica prvovoličov. Na základe odpovedí možno vymedziť tri základné dôvody takéhoto vývoja volebného správania:

1. *absencia politickej strany, ktorej by mladí prvovoliči dôverovali*
2. *nezáujem o politiku*
3. *skepsa, že by sa po voľbách niečo zmenilo.*¹¹¹

Medzi príčiny, ktoré mladí prvovoliči uvádzali ako dôvod nezájmu k účasti na parlamentných voľbách v roku 2002, patrí najmä (Tabuľka 2):

¹¹⁰ Podľa: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 6

¹¹¹ Pozri tamtiež, s. 7

Tabuľka 2: Motívy neúčasti prvovoličov vo voľbách do NR SR v roku 2002

	Prvovoliči
<i>Neverím žiadnej politickej strane</i>	61,6 %
<i>Žiadna strana sa nesnaží riešiť problémy ľudí ako som ja</i>	50,5 %
<i>Po voľbách sa aj tak nič nezmení bez ohľadu na to, kto vyhrá, pretože všetci politici sú rovnakí</i>	40,4 %
<i>Nemám záujem o politiku</i>	60,6 %
<i>Môj hlas aj tak nezaváži</i>	37,4 %
<i>V súčasnosti ešte neviem, aké budú volebné programy jednotlivých strán</i>	9,1 %
<i>Sympatizujem so stranou, ktorá sa asi nedostane do parlamentu, nechcem, aby môj hlas prepadol</i>	0,0 %
<i>Iný dôvod</i>	3,0 %

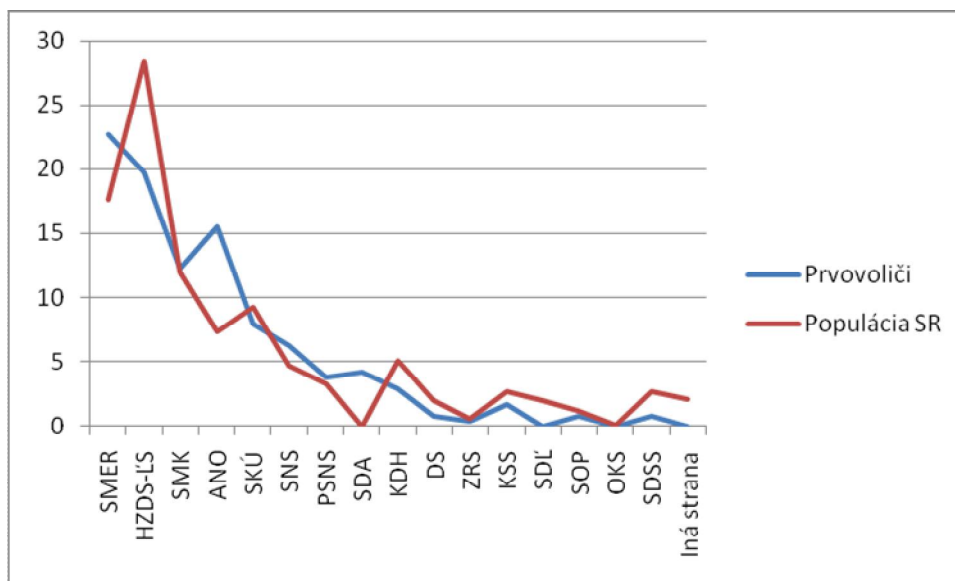
Zdroj: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 4¹¹²

Ako hlavné trendy vo volebnom správaní prvovoličov vo voľbách do NR SR sa v tomto roku prejavili najmä *vysoká popularita nových strán* (Smer a ANO) a taktiež aj *vysoká miera nerozhodnutosti prvovoličov o tom, koho majú voliť*. Podobnú situáciu možno sledovať aj v porovnaní s rokom 1998, kde bolo nerozhodnutých 26 % vtedajších prvovoličov – čo predstavuje približne rovnaký počet nerozhodnutých prvovoličov ako v roku 2002. Práve nové politické strany zaznamenali najvyššiu mieru volebných preferencií medzi prvovoličmi, čo už bolo načrtnuté aj v podkapitole 3.2.2.

Podiel sympatií prvovoličov k jednotlivým stranám pred voľbami v porovnaní s ostatnou populáciou Slovenskej republiky najlepšie znázorňuje nasledujúci graf (Obrázok 2):

¹¹² Podľa: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 6

Obrázok 2: Volebné preferencie rozhodnutých prvovoličov v porovnaní so zvyšnou populáciou pred parlamentnými voľbami v roku 2002

Zdroj: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 5¹¹³

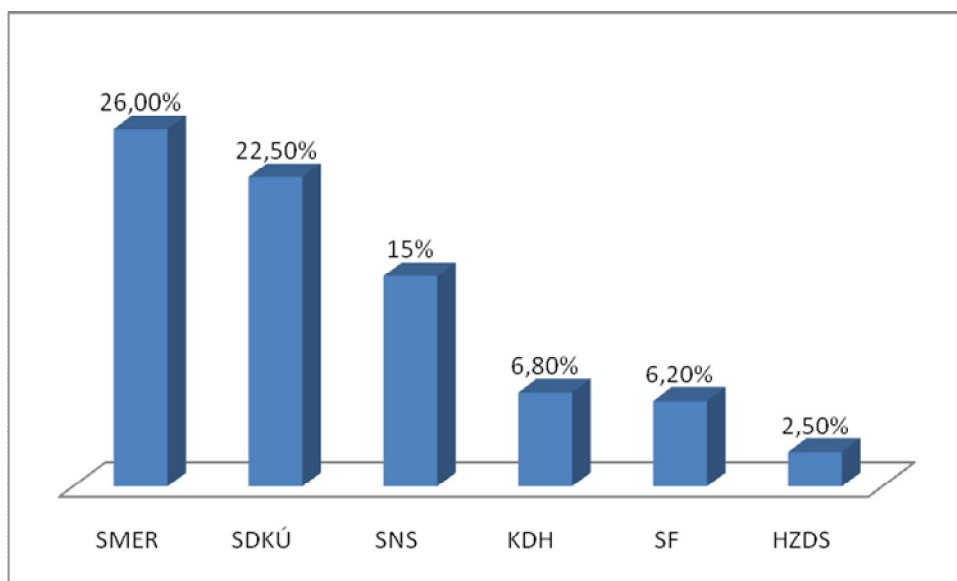
3.2.4 Rok 2006 ako začiatok vlády ľavicovej politiky

Rok 2006 bol z pohľadu politického vývoja považovaný za rok zmeny. Bolo to predovšetkým preto, že po ôsmich rokoch vládnutia pravicovo orientovaných strán sa dostali k moci ľavicové strany. Avšak ani v tomto roku nemožno skonštatovať, že volebná účasť prvovoličov bola vyššia ako u ostatných voličov. Podľa výsledkov výskumu agentúry MVK sa parlamentných volieb v tomto roku zúčastnilo len 42 % prvovoličov, hoci celková volebná účasť dosiahla takmer 55 % voličov.¹¹⁴ A zatiaľ čo vo voľbách 1998 volili prvovoliči strany SDK a SDL, v roku 2006 sa prvovoliči najviac stotožňovali s programom strany SNS. Taktiež však napriek tomu, že v predchádzajúcom volebnom období sa prvovoliči stotožňovali s vtedajšou pomerne novou politickou stranou Smer, vo voľbách jej neprikladali až taký dôležitý význam ako v predchádzajúcom volebnom období. Túto situáciu možno sledovať v prehľadnom grafe (Obrázok 3), ktorý znázorňuje, k akým politickým stranám mladí prvovoliči v tomto roku inklinovali.

¹¹³ Podľa: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť* [online]. IVO, 2002, s. 6

¹¹⁴ Bútorová, Z.: *Nová vláda nemá podporu väčšiny verejnosti.*, [online], Bratislava : IVO, 2006, s. 3

Obrázok 3: Prehľad najúspešnejších politických strán medzi prvovoličmi v roku 2006

Zdroj: Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie* [online]. IVO, 2006, s. 3¹¹⁵

Na základe toho môžeme sledovať orientáciu prvovoličov na jednotlivé politické strany. Okrem strany SMER je zjavná aj výrazná pravicová orientácia prvovoličov, keď volili do veľkej miery aj stranu SDKÚ. Na základe uvedeného grafu možno skonštatovať, že naopak, strana HZDS medzi prvovoličmi zaznamenávala odmietavý postoj. Mladí prvovoliči vysvetľovali svoj nezáujem o spomenuté politické strany, ale aj o voľby v tomto roku vo všeobecnosti tým, že predvolebné kampane boli zamerané predovšetkým na dôchodcov a stredné generácie, ktorým politici sľubovali sociálne istoty. No na prvovoličov a mladých ľudí sa v tejto kampani zabudlo.¹¹⁶

3.2.5 Rok 2010 ako rok vzrastajúceho volebného povedomia prvovoličov

Rok 2010 v súvislosti s parlamentnými voľbami a volebným správaním prvovoličov v týchto voľbách možno označiť ako značne pozoruhodný. Práve tu sa prejavila špecifickosť prvovoličov v porovnaní s ostatnými skupinami voličov, o ktorej sa toľko hovorí. V prvom rade išlo o významnú skutočnosť a to, že išlo o skupinu voličov,

¹¹⁵ Podľa: Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie* [online]. IVO, 2006, s. 3

¹¹⁶ Bližšie pozri: <http://www.volby.fair-play.sk/kampane9.php>

ktorí boli narodení až po novembri 1989, čiže ich médiá označujú ako voličov, ktorí nie sú žiadnym spôsobom zaťažení predchádzajúcim režimom.¹¹⁷

Tak ako po iné volebné roky, aj vo voľbách do NR SR v roku 2010 predstavovali prvovoliči pomerne výraznú skupinu v porovnaní s ostatnou voličskou populáciou – išlo približne o 300-tisíc, čo predstavovalo asi 8 % z celkového počtu oprávnených voličov.¹¹⁸ Čo však možno označiť za zmenu vo volebnom správaní prvovoličov oproti predchádzajúcim parlamentným voľbám v rokoch 2002 a 2006, je mierne zvyšujúca sa účasť prvovoličov vo voľbách. Ako faktory, ktoré ovplyvňovali túto skutočnosť, možno uviesť predovšetkým mobilizáciu prostredníctvom sociálnych sietí či nových médií, ktoré výrazne upútavali pozornosť mladých prvovoličov a voličov. Aj napriek tomu však stále platí, že prvovoliči sa zaujímajú o politiku len veľmi málo a právo voliť využívajú len sporadicky. O dianie v politike sa však do určitej miery zaujímajú, čo v tomto roku využili aj jednotlivé politické strany vo svojej predvolebnej kampani. V tomto roku v porovnaní s predchádzajúcimi parlamentnými voľbami bola doplnená cieľová skupina dôchodcov práve o prvovoličov. Túto skutočnosť možno vysvetliť tak, že čím vyrovnanejší je súboj medzi pravícou a ľavicou, tým väčší záujem je práve o prvovoličov, pretože vo vyrovnanom súboji strán môžu totiž práve oni rozhodnúť o vývoji ďalšej situácie.¹¹⁹

Pri výbere politickej strany však u prvovoličov zohráva veľmi dôležitú úlohu aj spôsob, akým sú oslovení. A práve vzostup moderných informačných technológií využili jednotlivé politické strany práve v posledných parlamentných voľbách. Išlo najmä o kampaň šírenú prostredníctvom internetu a sociálnej siete. Najvýraznejšie takýmto spôsobom prvovoličov zaujala strana SaS, ktorá bola vyslovene zameraná na mladých voličov a prvovoličov. A keďže je pre nich typická nestabilita a nerozhodnosť či nižšia účasť ako u iných sociálnych skupín, mnohé strany zamerali svoj program práve na nich. Mladí prvovoliči uvádzali ako dôvody, ktoré ovplyvnia ich záujem o danú politickú stranu či rozhodnutie zúčastniť sa volieb najčastejšie¹²⁰:

¹¹⁷ Podľa: *Mladých voličov lákajú Fico a Sulík*. [online], In: pravda.sk, zo dňa 15.04.2010, Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/mladych-voливov-lakaju-fico-a-sulik-dul>

¹¹⁸ Pozri tamtiež, <http://spravy.pravda.sk/mladych-voливov-lakaju-fico-a-sulik-dul>

¹¹⁹ Podľa Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu*. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, s. 27

¹²⁰ Podľa: *Mladých voličov lákajú Fico a Sulík*. [online], In: pravda.sk, zo dňa 15.04.2010, Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/mladych-voливov-lakaju-fico-a-sulik-dul>

1. **Rodina** – prvovoliči sa vyjadrili, že plánujú voliť rovnakú stranu ako ich rodičia
2. **Imidž strany a jej poslanstvo** – prvovoliči v parlamentných voľbách 2010 preferovali strany, ktoré majú mladého lídra a pôsobia moderne a dynamicky
3. **Internet** – nakoľko internet je pre mnohých prvovoličov spôsobom trávenia voľného času, je aj najdôležitejším zdrojom informácií, potrebných k rozhodovaniu
4. **Účasť známych osobností v predvolebnej kampani** – niektoré politické strany stavili aj na osobnosti, ktoré sú pre mladých ľudí, resp. prvovoličov zaujímavé, a prostredníctvom nich apelovali na to, aby mladí volili práve danú politickú stranu

Po prvýkrát vo voľbách do NR SR však volebné správanie prvovoličov možno pozorovať aj na základe tém, ktoré ich zaujímajú. Vyprofilovala sa tak skupina mladých ľudí, ktorých okrem tém špecifických pre mladých ľudí oslovujú aj „problémy, ktoré sa týkajú celej spoločnosti. Ide napríklad o pracovné príležitosti, životnú úroveň, ale i vzdelávanie a bývanie.“ Medzi najčastejšie podnety, ktoré ovplyvnili vývoj volebného správania prvovoličov, resp. ich záujem o politické dianie či samotné voľby, v týchto parlamentných voľbách patrili¹²¹:

- Pracovné príležitosti a životná úroveň
- Možnosti bývania a ďalšieho vzdelávanie
- Legalizácia mäkkých drog
- Technologické novinky
- Zastúpenie obľúbených osobností

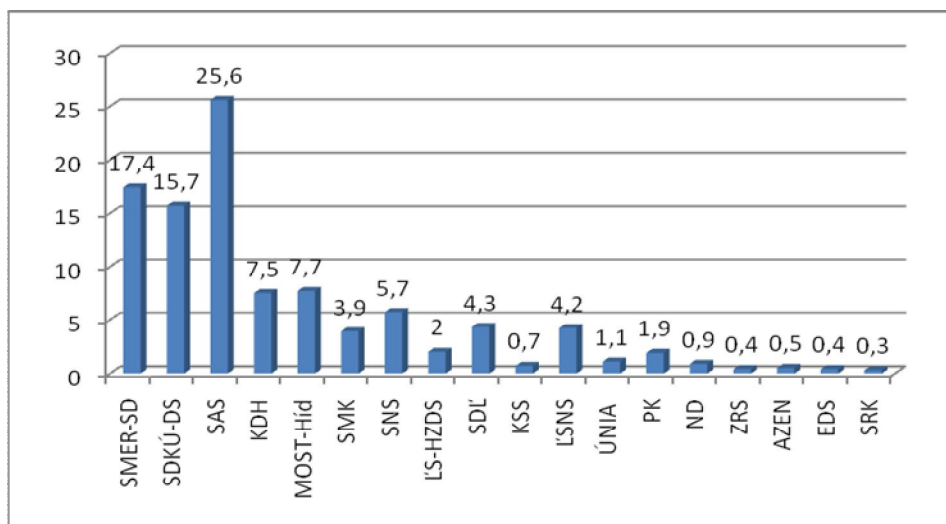
Na základe zistených informácií v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi je možné skonštatovať, že prvovoliči zaznamenali v tomto roku najvyššiu mieru mobilizácie od roku 1998 a hoci ich účasť vyššia než u ostatných voličov v produktívnom a postproduktívnom veku, ich volebné správanie sa prejavilo v pozitívnom zmysle. Politológovia na margo toho dodávajú, že „mladých ľudí zaujímajú najmä otázky životných šancí a skupinové záujmy. Sú predsa na začiatku svojej životnej cesty a chcú

¹²¹ Podľa: *Mladých voličov lákajú Fico a Sulík*. [online], In: pravda.sk, zo dňa 15.04.2010, Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/mladych-volicov-lakaju-fico-a-sulik-dul>

vedieť, kam by mohli smerovať?... Pre mladého človeka nie je zaujímavé, čo s ním bude, keď bude mať päťdesiat, ale keď bude mať dvadsaťpäť rokov.“¹²²

Silou parlamentných volieb v tomto roku bolo aj to, že ich sprevádzala silná mediálna podpora. Médiá prevzali úlohu kompetentných politológov, sociológov a analytikov a ponúkali rôzne informácie aj o volebnom správaní prvovoličov. Jeden z prieskumov k tejto problematike uskutočnil .týždeň a hoci výsledky nereprezentujú celú populáciu prvovoličov na Slovensku, predsa len dotvárajú obraz o politickom správaní súčasnej generácie prvovoličov. Ako sa dalo predpokladať, jediným zdrojom informácií o politike je internet. Najviac opýtaných prvovoličov bolo rozhodnutých voliť stranu SaS, SDKÚ či Most-Híd. Ako dôvody uvádzali to, že „SaS je niečo svieže a nové, SDKÚ už dokázalo, že vie vládnuť a na Moste imponuje najmä účasť politikov z OKS.“¹²³ Ako problémy, ktoré by sa mali akútne riešiť, uvádzali prvovoliči zúčastnení prieskumu najmä prioritné zastavenie plytvania so štátnymi peniazmi, riešenie situácie v súdnictve a zníženie rastúcej nezamestnanosti.¹²⁴ To, ako sa vyvíjala politická orientácia prvovoličov v parlamentných voľbách 2010, najlepšie znázorňuje nasledujúci graf (Obrázok 3):

Obrázok 3: Odhad zisku volebných preferencií prvovoličov v parlam. voľbách 2010

Zdroj: Takto volili mestá, obce, ženy, muži a prvovoliči, TVNOVINY.sk [online], 2010

¹²² Podľa: *Mladých voličov lákajú Fico a Sulík*. [online], In: pravda.sk, zo dňa 15.04.2010, Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/mladych-volicov-lakaju-fico-a-sulik-dul>

¹²³ Hanus, M.: Porazí Fica internet? [online], In: *.Týždeň*. č. 20/2010, [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: <http://www.tyzden.sk/casopis/2010/20/porazi-fica-internet.html>

¹²⁴ Tamtiež, Dostupné na internete: <http://www.tyzden.sk/casopis/2010/20/porazi-fica-internet.html>

Porovnaním jednotlivých preferencií vidieť, že voliči sa rozhodovali predovšetkým pre pravicovo orientované strany, avšak ľavicová strana Smer rovnako zaznamenala pomerne vysokú obľúbenosť u prvovoličov. V súčasnosti však možno pozorovať zaujímavý paradox, keď sa opakuje situácia z volebného obdobia 1998 – 2002, keď mladí prvovoliči prejavili nespokojnosť so svojou voľbou a v prípade, ak by mali rozhodnúť v polovici volebného obdobia, volili by inak. Od posledných parlamentných volieb neprešiel ešte ani rok a medzi prvovoličmi sa vyskytujú nespokojné hlasy, že strany, ktoré prvovoliči volili, nespĺnili svoje predvolebné sľuby a podľa dostupných informácií ich ani splniť neplánujú. Prvovoliči i ostatní mladí voliči majú však oproti minulým rokom výhodu, a tou je väčšia možnosť mobilizácie, keď prostredníctvom sociálnych sietí vytvárajú rôzne skupiny vznikajúce na Facebooku a vyjadrujúce nespokojnosť so svojou voľbou. Ako príklad možno uviesť skupiny s názvom: *SaS sklamali* a *My sme vás volili, vy ste nás sklamali* apod.

3.3 Závery a odporúčania

Na základe predchádzajúcej analýzy možno skonštatovať, že volebné správanie prvovoličov sa postupne rozvíja. Potvrdilo sa, že prvovoliči sú špecifickou skupinou oproti ostatným voličom, čo platí aj pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky. V súčasnosti vyrastá skupina voličov, ktorí sú ovplyvnení využívaním moderných technológií, čo by mohol byť podnet pre politické strany k budúcim parlamentným voľbám na to, aby sa viac priblížili prvovoličom práve takýmto spôsobom. Je potrebné však skonštatovať, že tak ako sme v úvode kapitoly predpokladali, prvovoliči preukazujú záujem o politické dianie na Slovensku v nižšej miere ako ostatní voliči. To sa prejavuje predovšetkým na ich volebnej účasti, s výnimkou prelomového roku 1998. Rovnako pri posledných parlamentných voľbách zaznamenali prvovoliči vyššiu mieru účasti v porovnaní s prechádzajúcimi rokmi. Aj napriek tomu sa však odborníci vyjadrujú, že účasť prvovoličov je stále nízka. Túto skutočnosť sme overili aj na základe analýzy jednotlivých volebných rokov, keď v každých voľbách do NR SR zaznamenávajú prvovoliči nižšiu účasť vo voľbách ako zvyšná populácia voličov. Na základe týchto zistení môžeme stanovenú hypotézu v znení:

„Volebné správanie prvovoličov charakterizuje klesajúca tendencia účasti vo voľbách vo vyššej miere ako klesajúca účasť voličov v produktívnom a postproduktívnom veku.“

potvrdiť ako **pravdivú**. Hoci prvovoliči v posledných parlamentných voľbách zaznamenali nielen vyššiu účasť vo voľbách, ale i väčší záujem o politické dianie, zdá sa, že ich volebné a politické správanie môže napredovať správnym smerom. A aj keď sa situácia vyvíja pomerne priaznivo, odborníci neustále upozorňujú, že mladí voliči i prvovoliči majú pomerne veľa dôvodov k nezájmu o politické dianie na Slovensku do budúcnosti. Ide predovšetkým o „nedostatok informácií o politických subjektoch pôsobiacich v systéme, všeobecnú apatiu k politike a k voľbám, či nedostatočné legislatívne zakotvenie mladých ľudí vo vzťahu k investičnej účasti v rámci systému.“¹²⁵ Ich volebné správanie však stagnuje aj v iných oblastiach ako je nedôvera politikom, neznalosť politických strán, nezáujem o politické dianie na Slovensku a pod.

Tieto zistenia by mali byť podnetom pre ďalšie zaoberanie sa danou problematikou. Preto navrhujeme pre zvýšenie klesajúceho záujmu prvovoličov i mladých ľudí o voľby niekoľko možných riešení:

- *Prehodnotiť efektívnosť výchovy mladých ľudí, najmä prvovoličov k aktívnemu demokratickému občianstvu na Slovensku v školách a tiež občianskych združeniach mládeže a rozvinúť novú koncepciu vzdelávania mládeže o poslaní samosprávnej a zastupiteľskej demokracie vo väzbe na volebný superrok 2014.*¹²⁶
- *Zabezpečiť výchovu mladých ľudí k občianstvu prostredníctvom vzdelávania, napr. zavedením vyučujúceho daného vyučujúceho predmetu na stredných školách.*
- *Zaviest' efektívne diskusie študentov s politológmi, sociológmi a pracovníkmi mládežníckych organizácií pred jednotlivými voľbami pre poskytnutie základných informácií, ktoré by prvovoličom mohli byť nápomocné pri rozhodovaní.*

¹²⁵ Podľa Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu*. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, s. 29

¹²⁶ Podľa: Macháček, L.: *Prvovoliči – a ich volebné správanie. Identifikačný list výskumu*. Dostupné na internete: <http://www.vyskummladeze.sk/index.php?option=content&task=view&id=115>

- *Zamerat' sa na distribúciu pútavých brožúr či publikácií určených prvovoličom vysvetľujúcich potrebné informácie k daným voľbám ako určitý „vreckový slovník prvovoliča“.*
- *Prehodnotiť doterajšiu koncepciu podpory a významu mládežníckych organizácií pri politických stranách z hľadiska ich nezastupiteľnej funkcie politickej socializácie mládeže.¹²⁷*
- *Zamerat' sa na distribúciu pútavých brožúr či publikácií určených prvovoličom vysvetľujúcich potrebné informácie k daným voľbám ako určitý „vreckový slovník prvovoliča“.*
- *Zvýšiť komunikáciu zo strany politických subjektov a ich predstaviteľov s prvovoličmi a mladými voličmi a využívať internet ako základný nástroj komunikácie s prvovoličmi prostredníctvom blogov, diskusií, sociálnych sietí apod.*
- *Pripraviť koncepciu sociologicko-politologického výskumu volebného správania prvovoličov vo voľbách do NR SR pre rok 2014.¹²⁸*

Samozrejme, pre realizáciu týchto návrhov je potrebná pomoc zo strany štátu, ale i mládežníckych organizácií, ktoré majú možnosť mobilizovať mladých ľudí prostredníctvom programov, ktoré uskutočňujú. Na druhej strane je však nevyhnutné poznamenať, že v prvom rade by výchova k občianstvu mala pochádzať od rodičov a príbuzných, ktorí by mali ísť mladým príkladom aj v politickom správaní. Aj napriek tomu však veríme, že aspoň niektoré z daných návrhov si nájdu uplatnenie medzi kompetentnými osobami.

¹²⁷ Macháček, L.: *Slovenskí študenti ako prvovoliči vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009*. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, s. 29

¹²⁸ Tamtiež, s. 29

Záver

Právo voliť do Národnej rady Slovenskej republiky majú všetci občania Slovenskej republiky, ktorí v deň volieb dovŕšili vek 18 rokov. Faktom však je, že mnohí občania toto právo nevyužívajú. Špecifickou skupinou sú pritom prvovoliči, ktorí disponujú týmto právom po prvýkrát a aj napriek tejto výnimočnej príležitosti, ktorá im umožňuje participovať na živote spoločnosti, ich charakterizuje skôr nezáujem o politické dianie. Lenže volebné správanie prvovoličov charakterizujú ešte iné faktory, ktoré robia toto správanie jedinečným a tak špecifickým. Ide predovšetkým o dlhodobú apatiu, nezáujem, prípadne kritickosť voči politike, politikom i politickým stranám. Práve preto naberá snaha o analýzu volebného správania na intenzite najmä vo vzťahu k volebnému procesu.

Dlhodobo sa diskutuje v spoločnosti o klesajúcom záujme prvovoličov o voľby, čo sa dotýka aj ich volebnej účasti v parlamentných voľbách. Prostredníctvom dostupných informácií máme možnosť pozorovať, že volebné správanie mladých voličov sa vyvíja čoraz viac negatívnym smerom. Ako máme možnosť skonštatovať na základe analýzy uskutočnenej v diplomovej práci, hlavné dôvody prvovoličov ostávajú nezmenené. Ide predovšetkým o názor, že ich participácia na politickom živote spoločnosti by bola bezvýznamná, rovnako je to nedôvera v politických predstaviteľov i nezáujem o politiku, ktorý celkom určite vyplýva z ich životného štýlu. Avšak tak dynamicky, ako sa mení ich životný štýl v spoločnosti, mení sa dynamicky aj ich volebné správanie, ktoré sa prejavuje aj nedostatkom základných informácií z oblasti politického života. Na toto si dovoľíme upozorniť ako na podstatnú informáciu, ktorá vyžaduje riešenia na zlepšenie danej situácie.

Počas práce s dostupnými materiálmi sme však zistili, že v mnohých prípadoch skúmania volebného správania mladých voličov sa hľadisko veku voličov nezisťuje, čo nepochybne možno označiť ako základný deficit pri ďalšej práci s mladými prvovoličmi vzhľadom k tomu, že predstavujú nezanedbateľnú skupinu medzi voličmi na Slovensku (ide približne o 10 % prvovoličov spomedzi oprávnených voličov). Čo rovnako považujeme za nedostatočné, je priestor, ktorý je pri skúmaní volebného správania venovaný práve prvovoličom. Výnimkou sú zistenia z výskumov zaoberajúcich sa volebným správaním prvovoličov, ktoré najmä v poslednom období realizovala Katedra politológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a tiež Inštitút pre verejné otázky (IVO).

Cieľom tejto diplomovej práce bolo teda nielen upozorniť na danú situáciu, ale tiež aj poukázať, prečo sú prvovoliči na Slovensku označovaní ako špecifická skupina v porovnaní s ostatnými voličmi a aké osobitosti nastávajú v ich volebnom správaní. Mladí ľudia sa sťažujú, že politici sa o nich zaujímajú len pred voľbami, resp. v predvolebných kampaniach. Sami si však neuvedomujú, že je to práve pre nestálosť ich rozhodnutí, nedostatočné vedomosti o politike či ľahkú ovplyvniteľnosť. Potvrdilo sa teda, že prvovoliči sú naozaj špecifickou skupinou, ktorá by mohla mať obrovskú silu rozhodovať, keby si svoje volebné práva uvedomovali a využívali ich.

Je pravda, že v dnešnej modernej spoločnosti majú mladí ľudia slobodný prístup k informáciám, no napriek tomu naše zistenia ukázali, že mladí ľudia sami informácie o politike ani nevyhľadávajú. Môžeme teda skonštatovať, že tým vzniká určitý začarovaný kruh, keď sa volebné správanie prvovoličov prejavuje najmä nezáujmom o voľby a o politiku vo všeobecnosti, no na druhej strane ani politické strany, ktoré sa v parlamentných voľbách uchádzajú o hlasy voličov, neprikladajú prvovoličom výnimočný význam počas celého volebného obdobia, ale často krát len v predvolebnej kampani. Nakoľko je táto problematika aktuálnym politicko – spoločenským problémom, resp. otázkou, ktorá si vyžaduje hľadanie viacerých odpovedí, ktoré umožnia vyriešiť danú situáciu, v závere tretej kapitoly sme ponúkli niekoľko riešení, ktoré by mohli zmeniť smerovanie volebného správania prvovoličov na Slovensku. Aj keď už bolo spomenuté v tretej kapitole, že výchova k občianstvu by mala pochádzať v prvom rade zo strany rodičov či príbuzných, veríme, že minimálne niekoľko z uvedených návrhov si nájde svoje uplatnenie pre ich realizáciu.

Zoznam použitej literatúry

BÚTOROVÁ, Z.: *Nová vláda nemá podporu väčšiny verejnosti.*, [online], Bratislava : IVO, 2006, 5 s., [cit. 2011-04-11], Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_2351.pdf

DAHL, R.: *O demokracii. Průvodce pro občany.* Praha : Portál, 2001, 192 s., ISBN 80-7178-422-2

FOSSDAL, A.G. – BERKELEY, R.A.: *Direct Democracy in Switzerland.* [online], USA : Library of Congress Catalog Number, 2001, [cit. 2011-04-18], 461 s., ISBN 0-7568-0078-0, Dostupné na internete: http://books.google.sk/books?id=t48Mm0iDRFgC&pg=PA14&lpg=PA14&dq=Fossedal,+direct+democracy+in+switzerland,+s.+26&source=bl&ots=Tv-jQBIMe9&sig=HJr5NYurragpjDyD3kxmlUgE8oY&hl=sk&ei=Z3CtTcnMB46WswaP8dTXDA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CBcQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false

GYÁRFÁŠOVÁ, O. – VELŠIC, M.: *Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť.*, [online], Bratislava : IVO, 2002, 15 s., [cit. 2011-04-10], Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4119.pdf

GYÁRFÁŠOVÁ, O. – VELŠIC, M.: *Volebné správanie slovenských voličov v prvých eurovoľbách a širšie súvislosti vnímania členstva v EÚ.* [online], Bratislava : IVO, 2006, 58 s., [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4152.pdf

GYÁRFÁŠOVÁ, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.* [online], Bratislava : IVO, 2006, 5 s., [cit. 2011-04-11], Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_2353.pdf

HANUS, M.: Porazí Fica internet? [online], In: *Týždeň.* č. 20/2010, [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: <http://www.tyzden.sk/casopis/2010/20/porazi-fica-internet.html>

HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie.* Brno : Masarykova univerzita, 2007, 380 s., ISBN 978-80-210-4249-0

HORVÁTH, P.: Voľby a volebné systémy. In *Slovenská politologická revue.* ISSN 1338-3140, č. 4/2004, 18 s., Dostupné na internete: <http://www.ucm.sk/revue/2004/4/horvath.pdf>

<http://www.priamademokracia.sk/files/verhulst-nijeboer-direct-democracy-slo.pdf>

KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M.- POVAŽAJ, M.: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 2003., 988 s., ISBN 80-224-0750-X

KATUNINEC M., - ZÁLEŠÁK, T.: *Rub a líce demokracie. Zborník z konferencie uskutočnenej v Trnave 8. novembra 2006*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006, 198 s., ISBN 80-8082-106-2

KLOKOČKA, V.: *Ústavní systémy evropských států*. Praha : Linde, 2004, 424 s., ISBN 80-7201-606-7

KOPEČEK, L.: *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 347 s., ISBN 80-7325-076-4

KREIDL, M. – VLACHOVÁ, K.: *Nastal soumrak extrémní pravice?*, In: *Pracovní texty výzkumného projektu "Sociální trendy"*, ISBN 80-85951-0, 2006, č. 5, 38 s.

KRIŠTOFÍK, M.: *Volebný systém do Národnej rady Slovenskej republiky*. [online], 2001, [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=65>

LANSFORD, T.: *Democracy. Political systems of the world*. 2004, USA, 141 s., ISBN 978-0-7614-2629-5, Dostupné na internete: http://books.google.com/books?id=g24gY3RZiMEC&printsec=frontcover&dq=democracy&hl=sk&ei=SPGrTfnIGsuI4Qb_irWcCg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDUQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false

MACHÁČEK, L.: *EUYOUPART. Politická participácia mladých ľudí v Európe. Záverečná správa z výskumu*. Trnava : CERYs FF UCM v Trnave, 2005, 64 s.

MACHÁČEK, L.: *Občianska participácia a výchova k európskemu občianstvu*. In: *Sociológia*. 2002, vol. 34, no. 3, s. 461 – 482

MACHÁČEK, L.: *Prvovoliči – a ich volebné správanie. Identifikačný list výskumu*. [online]. Trnava, 2010. [cit. 2011-04-14]. Dostupné na internete: <http://www.vyskummladeze.sk/index.php?option=content&task=view&id=115>

MACHÁČEK, L.: *Slovenskí študenti ako prvovoliči vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009*. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, 32 s., ISBN 978-80-969686-4-0

MIHÁLIK, J. – PODOLÁKOVÁ, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu.* Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 212 s., Dostupné na internete: http://www.vyskummladeze.sk/images/stories/iuventa/DAVM_029/ucm_prvovolici.pdf

Mladých voličov lákajú Fico a Sulík. [online], In: pravda.sk, zo dňa 15.04.2010, [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: http://spravy.pravda.sk/mladych-volicov-lakaju-fico-a-sulik-dul/sk_domace.asp?c=A100415_122801_sk_domace_p23

Prvovoliči na Slovensku dávajú na rady rodičov, nebúria sa. [online], In: tvnoviny.sk, zo dňa 02.06.2010, [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: <http://volby2010.tvnoviny.sk/clanok-529223-prvovolici-na-slovensku-davaju-na-rady-rodicov-neburia-sa>

ROWLEY, K. CH. – SCHNEIDER, F.: *The Encyclopedia of Public Choice.* [online], USA : Kluwer Academic Publishers, 2001, [cit. 2011-04-18], 461 s., ISBN 0-306-47828-5 Dostupné na internete: http://books.google.com/books?id=YUVMr-aFYwYC&pg=RA1-PA261&dq=equality,+generality+of+voting&hl=sk&ei=bhqsTZPwMcrV4wa5xKH4BA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=7&ved=0CEUQ6AEwBjgK#v=onepage&q&f=false

SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumaní struktur, podnětů a výsledků.* Praha : Studijní texty, 1997, 229 s., ISBN 80-85850-94-X

SARTORI, G.: *Teória demokracie.* Bratislava : Archa, 1993, 276 s., ISBN 80-7115-049-5

SIEDENTOP, L.: *Demokracie v Evropě.* Brno : Barrister & Principal, 2004, 232 s., ISBN 80-86598-76-4

SOPÓCI, J.: *Sociológia politiky.* Bratislava : Polygrafické stredisko UK, 2002, 200 s., ISBN 80-223-1691-1

SOPÓCI, J. a kol.: *Slovensko v deväťdesiatych rokoch. Osem pohľadov.* Bratislava : Univerzita Komenského, 2003, 352 s., ISBN 80-223-1732-2

SUTOR, B.: *Politická etika.* Trnava : Dobrá kniha, 1999, 380 s., ISBN 80-7141-222-8

ŠTEFANČÍK, R.: *Politické mládežnícke organizácie na Slovensku.* Bratislava : IUVENTA, 2010, 144 s., ISBN 978-80-8072-111-4, Dostupné na internete: <http://www.vyskummladeze.sk/images/stories/iuventa/PUBLIKACIE/PMOnaSlovensku.pdf>

ŠVEDA, D. – PETRIOVÁ, M. – ŠKULTÉTYOVÁ, L.: *Parlamentné voľby*. Bratislava : Epos, 1998, 192 s., ISBN 80-8057-077-9

Takto volili mestá, obce, ženy, muži a prvovoliči. [online], In: tvnoviny.sk, zo dňa 13.06.2010, [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: <http://volby2010.tvnoviny.sk/clanok-530091-takto-volili-mesta-obce-zeny-muzi-a-prvovolic>

TÓTH, R.: *Koncepcia politického systému*, Bratislava : Úrad pre stratégiu rozvoja spoločnosti, vedy a techniky SR, 1998

VELŠIC, M.: *Nízka účasť na referende o vstupe SR do EÚ – príčiny a súvislosti*. [online], 2003, 5 s., [cit. 2011-04-16], Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/analyza/nizka-ucast-na-referende-o-vstupe-sr-do-eu---priciny-a-suvis>

VERHULST, J. – NIJEBOR, A.: *Priama demokracia, fakty a argumenty k zavedeniu občianskej iniciatívy a referenda*. [online], Brusel : Democracy International, 2007, 86 s., [cit. 2011-04-18], ISBN 9 789078820055, Dostupné na internete:

Volebná legislatíva a možnosti aktívnej účasti Slovákov žijúcich v zahraničí vo voľbách do Národnej rady SR v roku 2010. [online], 2010. [cit. 2011-04-10], Dostupné na internete: <http://slovenskamigracia.sk/media/dokumenty/volebna-legislativa.pdf>

Voting Behavior: The 2008 Election. [online], 2008, [cit. 2011-04-16], Dostupné na internete: <http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/SETUPS2008/voting.jsp>

Všetko je raz prvýkrát, aj voľby. [online], In: sme.sk, zo dňa 12.06.2010, [cit. 2011-04-18], Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/5419242/vsetko-je-raz-prvykrat-aj-volby.html>

Zákon č. 333/2004 Z.z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky, čl. 30, ods. 3

ZIMMERMAN, F.J.: *The Referendum: the people decide public policy*. USA : Praeger, 2001, 321 s., Dostupné na internete: http://books.google.com/books?id=zf2EAA AAMAAJ&q=referendum&dq=referendum&hl=sk&ei=0fyrTdn5C-fU4waR19XACg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDEQ6AEwAg

ŽÚBOROVÁ, V.: *Hlas prvovoliča. Volebná štúdia prvovoličov Trnavského kraja*. Trnava : Katedra politológie. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010, 57 s., Dostupné na internete: http://www.vyskummladeze.sk/images/stories/iuventa/DAVM_032/HVTSK-1.pdf

Internetové zdroje:

<http://books.google.com/>

<http://slovenskamigracia.sk/sk>

<http://volby2010.tvnoviny.sk/>

<http://www.euractiv.sk/>

<http://www.facebook.com/>

<http://www.ivo.sk/>

<http://www.nrsr.sk/>

<http://www.pravda.sk/>

<http://www.priamademokracia.sk/>

<http://www.sme.sk/>

<http://www.tyzden.sk/>

<http://www.volby.fair-play.sk/index.php>

<http://www.vyskummladeze.sk/>

<http://www.worldbook.com/>